

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ

Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему «ІПСО як інструмент стратегічних комунікацій в умовах війни»

Виконала: студентка 4 курсу, групи 6.0299-ід
Спеціальності 029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа
ОП «Інформаційно-комунікаційна справа»

Остряниця К.М.

Керівник: доцент, д-р наук із соц. ком.

Ковпак В.А.

Рецензент – доцент, д-р наук із соц. ком.

Чернявська Л.В.

Запоріжжя – 2023

ЗМІСТ

Завдання.....	3
Реферат.....	6
	8
Розділ 1 Теоретичні основи дослідження інформаційно-психологічних операцій (ІПСО).....	12
1.1 Поняття ІПСО: генеза та сучасне трактування.....	12
1.2 Принципи, інструментарій та особливості процесу проведення інформаційно-психологічних операцій.....	17
1.3 Історичний досвід використання ІПСО під час воєнних конфліктів	25
Розділ 2. ІПСО росії проти України під час повномасштабного вторгнення....	33
2.1 ІПСО проти цивільного населення.....	33
2.2 Дискредитація українських військовослужбовців як прагматична мета ІПСО.....	40
2.3 Протидія російському ІПСО в українському інформаційному полі	46
Висновки.....	56
Список використаних джерел.....	59
Лист академічної доброчесності.....	64
Summary	65

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет журналістики

Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності

Рівень вищої освіти бакалаврський

Спеціальність 029 Інформаційна,

бібліотечна та архівна справа

ОП Інформаційно-комунікаційна справа

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Березенко В.В.

_____ 2023 року
«__»_____

**З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Остряниці Катерина Миколаївні

1. Тема роботи (проєкту) «ІПСО як інструмент стратегічних комунікацій в умовах війни» («IPSO as a tool of strategic communications in the conditions of war»), керівник роботи – Ковпак Вікторія Анатоліївна, доц., д-р наук із соц. ком. затверджено наказом ЗНУ від «30» грудня 2022 року №1903-с.
2. Строк подання студентом роботи 19 травня 2023 року.

3. Вихідні дані до роботи праці вітчизняних та зарубіжних медіадослідників О. Горбаня, Я. Жаркова, О. Курбана, Я. Малика, М. Онищук, В. Петрика, Г. Почепцова, Ю. Твердохліб та інших.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) охарактеризувати поняття ПСГО, його функції; 2) визначити основні ознаки, особливості та етапи ПСГО; 3) висвітлити історичний досвід використання ПСГО у воєнних конфліктах; 4) дослідити особливості механізмів реалізації ПСГО проти українських військовослужбовців та цивільних у національному інформаційному просторі; 5) виокремити засоби протидії ПСГО в українському медіапросторі.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) – 15 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи (проєкту):

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Перший розділ	Ковпак В.А., професор	02.10.2022	01.11.2022
Другий розділ	Ковпак В.А., професор	07.01.2023	11.03.2023
Вступ, висновки	Ковпак В.А., професор	03.04.2023	03.05.2023

7. Дата видачі завдання 02.10.22 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	Жовтень 2022 р.	Виконано
2.	Збір матеріалів для аналізу	Листопад-грудень 2022 р.	Виконано
3.	Підготовка Розділу 1	Січень 2023 р.	Виконано
4.	Написання Розділу 2	Березень 2023 р.	Виконано
5.	Формулювання вступу, висновків, оформлення роботи	Квітень 2023 р.	Виконано
6.	Одержання відгуку та рецензії, проходження нормоконтролю	Травень 2023 р.	Виконано
7.	Захист роботи	Червень 2023 р.	Виконано

Студент _____ **К.М. Остриця**
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ **В.А. Ковпак**
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ **Т.В. Іванюха**
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра «ІПСО як інструмент стратегічних комунікацій в умовах війни» – основний текст – 52 сторінки. Для виконання дипломної роботи використано 41 джерело.

Об'єктом дослідження є український інформаційний простір в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України.

Предметом дослідження є інформаційно-психологічні операції як інструмент стратегічних комунікацій в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України.

Мета дослідження: проаналізувати ІПСО як інструмент стратегічних комунікацій в умовах війни.

Методи дослідження: компаративний аналіз (порівняння ознак та механізмів ІПСО у мирний та воєнний час, згідно з різними цільовими об'єктами впливу), класифікація (види засобів застосування ІПСО), дискурс-аналіз (аналіз контенту з урахуванням історико-політичних та соціальних обставин), системний підхід (з урахуванням особливостей медіаландшафту російського пропагандистського та українського інформаційного простору), синхронічний метод (акцентуація на умовах повномасштабного вторгнення).

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі **завдання:**

- 1) охарактеризувати поняття ІПСО, його функції;
- 2) визначити основні ознаки, особливості та етапи ІПСО;
- 3) висвітлити історичний досвід використання ІПСО у воєнних конфліктах;
- 4) дослідити особливості механізмів реалізації ІПСО проти українських військовослужбовців та цивільних у національному інформаційному просторі;
- 5) виокремити засоби протидії ІПСО в українському медіапросторі.

Методологічну і теоретичну основу дослідження складають праці, присвячені розгляду ІПСО та їх використанню під воєнних конфліктів, вітчизняних

і зарубіжних дослідників А. Баровської, О. Бойка, М. Дзюби, О. Горбаня, Я. Жаркова, О. Курбана, Я. Малика, І. Ольхової, М. Онищук, В. Остроухова, В. Петрика, П. Помаранцева, Г. Почепцова, М. Присяжнюка, Є. Скулиша, Ю. Твердохліб та інших.

Наукова новизна є те, що узагальнено історичний, теоретичний та практичний досвід використання ПСО як інструменту стратегічних комунікацій під час воєнних конфліктів, зокрема в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну, а також механізми протидії ворожим наративам у рамках стратегічних комунікацій.

Сфера застосування: матеріали проведеного дослідження можуть бути використані під час підготовки до практичних та семінарських занять на факультеті журналістики та у практичній діяльності комунікаційників.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ОПЕРАЦІЯ, СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ, ВОРОЖИЙ НАРАТИВ, СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ, ПРОПАГАНДА.

ВСТУП

Інформаційно-психологічні операції (ІПСО) в умовах повномасштабного російського вторгнення є одним із найефективніших засобів для досягнення політичних і воєнних цілей, при цьому основна прагматична мета – зміна старої картини світу на нову в результаті залучення когнітивних механізмів. На сьогодні тлумачення дефініції «інформаційно-психологічна операція» досі залишається дискусійним серед науковців соціальнокомунікаційного напрямку, оскільки емпірично надати характеристики явищу є непростю науковою задачею, адже всі ІПСО мають єдиний спільний сенс – викликати сильні емоції, «тиснути на тригери» та активізувати страхи.

У контексті повномасштабного російського вторгнення інформаційно-психологічні операції відіграють вирішальну роль у досягненні стратегічних цілей держави-агресора. Їхнім завданням є не лише впливати на масову свідомість населення та залучати підтримку, а й ламати опір противника, дезорганізувати командування та спричиняти психологічний розлад. Одним з основних принципів інформаційно-психологічних операцій є маніпуляція інформацією з метою створення бажаного образу подій та перекручення фактів. Це може включати поширення дезінформації, фейкових новин та спекуляцій, а також використання психологічних методів. Ці методи сприяють залученню уваги, створюють паніку та невпевненість серед цільової аудиторії та підривають довіру до інформаційних джерел і розуміння ситуації.

Крім того, інформаційно-психологічні операції використовуються для маніпулювання суспільними настроями та формування сприятливого для організаторів ІПСО геополітичного контексту. Це може включати створення позитивного образу держави-агресора, демонізацію противника, маніпуляцію історичними фактами та культурними символами, а також застосування

пропагандистських «методичок» для мобілізації суспільства та формування єднальної національної ідентичності. Тому в умовах війни важливо проаналізувати основні принципи та механізми, які держава-агресор (рф) застосовує під час інформаційно-психологічних операцій, що дасть змогу сформулювати механізми протидії ворожим наративам в національному медіапросторі.

Мета дослідження – проаналізувати ІПСО як інструмент стратегічних комунікацій в умовах війни.

Реалізація мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) охарактеризувати поняття ІПСО, його функції;
- 2) визначити основні ознаки, особливості та етапи ІПСО;
- 3) висвітлити історичний досвід використання ІПСО у воєнних конфліктах;
- 4) дослідити особливості механізмів реалізації ІПСО проти українських військовослужбовців та цивільних у національному інформаційному просторі;
- 5) виокремити засоби протидії ІПСО в українському медіапросторі.

Об’єктом дослідження є український інформаційний простір в умовах повномасштабного вторгнення рф на територію України.

Термін дослідження – 24 лютого 2022 р. – поточний час.

Предметом дослідження дослідження є інформаційно-психологічні операції як інструмент стратегічних комунікацій в умовах повномасштабного вторгнення рф на територію України.

При написанні кваліфікаційної роботи бакалавра використані такі **методи дослідження**: компаративний аналіз (порівняння ознак та механізмів ІПСО у мирний та воєнний час, згідно з різними цільовими об’єктами впливу), класифікація (види засобів застосування ІПСО), дискурс-аналіз (аналіз контенту з урахуванням історико-політичних та соціальних обставин), системний підхід (з урахуванням особливостей медіаландшафту російського пропагандистського та українського інформаційного простору), синхронічний метод (акцентуація на умовах повномасштабного вторгнення рф в Україну).

Методологічну і теоретичну основу дослідження складають праці таких вчених: Баровської А., Бойка О., Дзюби М., Горбаня О., Жаркова Я., Курбана О., Малика Я., Ольхової І., Онищук М., Остроухова В., Петрика В, Помаранцева П., Почепцова Г., Присяжнюка М., Скулиша Є., Твердохліб Ю. та інших.

Науковою новизною є те, що узагальнено історичний, теоретичний та практичний досвід використання ПІСО як інструменту стратегічних комунікацій під час воєнних конфліктів, зокрема в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну, а також механізми протидії ворожим наративам у рамках стратегічних комунікацій.

Практичне значення: робота може бути використана під час підготовки до практичних та семінарських занять на факультеті журналістики та у практичній діяльності комунікаційників.

Апробація кваліфікаційної роботи здійснена:

1) під час роботи III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (2021 р.);

2) під час захисту конкурсної роботи «ПІСО як інструмент гібридної російсько-української війни» на I етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей у 2022/23 н.р., спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Диплом I ступеня. Переможець конкурсу.

3) під час захисту конкурсної роботи «ПІСО як інструмент гібридної російсько-української війни» у Конкурсі студентських наукових робіт Запорізького національного університету. Диплом учасника.

4) у науковому збірнику подано публікацію:

Острияниця К. М., Іванюха Т. В. Соціальні мережі як сучасне джерело і продукт інформаційно-аналітичної діяльності. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі*: Матеріали III Всеукраїнської науково-

практичної конференції 28 квітня 2021 р., м. Запоріжжя / В.Л. Погребна, В.М. Попович, Н.В. Островська, О.О. Турба та ін. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 173–176.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний обсяг роботи – 52 сторінки. Список використаних джерел містить 41 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІІСО

1.1 Поняття ІІСО: генеза та сучасне трактування

Історично склалося, що інформація завжди була важливим інструментом та об'єктом боротьби між людьми, націями, державами та союзами. У різних конфліктах та війнах інформаційна зброя використовувалася для підриву морального духу противника.

Сьогодні науково-технічна революція значно розширила можливості інформаційного протиборства за допомогою нових технологій та різних майданчиків соціальних зав'язків. Слід зазначити, що за останні роки інформаційний простір перетворився на театр запеклої геополітичної конкуренції, де країни та організації змагаються за вплив і контроль. Фактично, інформаційне поле стало однією з найважливіших сфер життєдіяльності сучасного світу, найважливішим інструментом впливу на світову громадську думку.

З цього випливає, що захист держави, народу та індивідуальної особи є складною задачею, що вимагає використання різноманітних засобів, зокрема військових, політичних, економічних, інформаційних та психологічних методів.

Британський публіцист і дослідник П. Помаранцев у своїх працях неодноразово зазначав, що війни майбутнього вестимуться не на полях бою, а в головах людей [6].

Після 24 лютого 2022 року, з початком повномасштабної російсько-української війни питання безпеки інформаційного простору нашої держави стало гостро оцінюватися суспільством та владними структурами. Варто зазначити, що ведення противником інформаційної війни з елементами гібридності велося задовго до цієї дати.

Взагалі поняття «інформаційна війна» охоплює величезний пласт процесів, пов'язаних з впливом на маси. Ввів його у науковий обіг американський дослідник М. Маклюен, що стверджував: «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації».

Як наголошує у своїй статті Я. Малик «інформаційною війною» називається форма протистояння, де різні суб'єкти, такі як держави, неурядові та економічні структури, змагаються між собою за перевагу в інформаційній сфері. У цьому змаганні вони використовують різні методи, щоб завдати шкоди конкурентам та захистити свою власну інформаційну безпеку [26, с. 1].

Інформаційна війна з часом перетворилася на не просто важливий, а навіть на найважливіший механізм ведення будь-якого конфлікту, на рівні з використанням зброї та техніки. Її більше не можливо розглядати як вторинний елемент або доповнення до основних військових дій, оскільки інформація стала засобом впливу на масову свідомість, формування громадської думки та поведінки. Це дає змогу здійснювати вплив на держави та суспільства без використання військової сили, але з використанням інформаційних технологій та методів психологічної війни.

Процес інформаційних війн є динамічним явищем, що охоплює велику кількість різноманітних методів та технологій. Один з головних інструментів інформаційної війни – створення інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), поширення фейків і дезінформації, що спрямовані на зниження бойової ефективності противника та підвищення власної. Також важливими елементами інформаційної війни є кібератаки та використання соціальних мереж для маніпулювання користувачами. Російська держава веде інформаційно-когнітивну війну проти України, спрямовану на зміну когнітивної матриці нації – смислових, ідеологічних, символічних, архетипних маркерів.

Як вважають політологи, правильно прораховані ІПСО знижують моральний дух і боєдатність ворожих військ, породжують чвари та невдоволення всередині соціуму. Психологічні операції можуть стимулювати опір серед цивільного

населення проти будь-якого політичного режиму або ж, навпаки, використовуватися як фактор підвищення іміджу законного уряду.

Психологічні операції можна вважати справді міждисциплінарним явищем, що охоплює психологію, соціологію, комунікації, політичні та військові науки. Вони базуються на комплексному застосуванні різних методів та технологій для здійснення впливу на свідомість та поведінку людей, включаючи використання мас-медіа, соціальних мереж, психологічних технік, створення та поширення міфів та стереотипів. Це дає змогу досягати різних цілей, включаючи дестабілізацію суспільства, маніпулювання громадською думкою, вплив на вибори та політичні рішення, а також здійснення розвідувальної діяльності, відповідно, ІПСО є елементом стратегічних комунікацій. ІПСО визначають як форму спілкування, що охоплює зміст і процес передачі дослідження переконливості, з одного боку, і переконливість з іншого. Це також передбачає вивчення установок – як вони формуються і як їх можна змінити. На практиці, однак, психологічні операції вимагають вхідних даних від лінгвістів, етнологів, істориків, культурних антропологів та спеціалістів у гуманітарних, природничих та соціальних галузях.

Українські дослідники поки не визначили єдине тлумачення «інформаційно-психологічних операцій». Всупереч великому масиву наукових праць досі існує дискусія щодо доречного семантичного наповнення цього терміна. Однією з причин наукового диспуту є ототожнення понять «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційна зброя» та «інформаційно-психологічна операція».

Для вивчення понятійно-категоріального апарату ми проаналізуємо термін «інформаційно-психологічні операції» через призму досліджень українських та закордонних науковців.

На думку українського науковця Г. Почепцова, «інформаційно-психологічні операції є комунікативними технологіями, які спрямовані на внесення змін у поведінку індивіда за допомогою модифікації його моделі світу, що здійснюється

шляхом внесення змін у інформаційні потоки» [32, с.168]. Він наголошує, що поняття «інформаційно-психологічних операцій» роз'яснює, що методи психологічної науки активно використовуються під час реалізації намірів диверсійних акцій, адже саме вони спрямовані на підміну психологічного стану ворога.

Дослідниця Ю. Твердохліб вказує, що «інформаційно-психологічна операція являє собою комплекс заздалегідь спланованих, узгоджених та реалізованих дій та заходів з інформаційно-психологічного впливу на широкі верстви власного населення, або ж населення держави-супротивника з метою отримання бажаної реакції чи поведінки» [37, с.123].

У науковому доробку В. Остроухова та В. Петрика зазначається, що «інформаційно-психологічні операції – це різновид інформаційних операцій, проведення яких передбачає використання на практиці складної сукупності узгоджених, скоординованих і взаємопов'язаних форм, методів і прийомів психологічного впливу [21, с.13].

В. Балабін окреслює ІПСО як систему скоординованих та взаємозалежних за місією, візією, задачами, об'єктами та періодом реалізації інформаційних процедур, що впроваджуються синхронно або систематично за цілісною стратегією.

В. Жадько, Ю. Харитоненко та Ю. Полтавець схарактеризували інформаційно-психологічні операції у більш широкій формі: 1) узагальнено під цим розуміють умисне використання технологій та методів розповсюдження інформації з метою впливу на свідомість особи. 2) у вужчому розумінні, це поняття використовується як засіб впливу, що використовується під час активних бойових дій з метою деморалізації противника. [17, с. 230–231].

Для розуміння поняття інформаційно-психологічних операцій, їх планування та оцінки результатів, у світовій практиці ключовим документом є Статут Збройних Сил США FM 3-05.301 «Психологічні операції: тактики, техніки та процедури реалізації», який був опублікований у 2003 році. Цей документ використовується у

Сполучених Штатах та держав-союзниць Північноатлантичного Альянсу для спільної роботи та аналізу ППСО. Він визначає техніки та методи психологічних операцій, що використовуються для впливу на психіку противника, цивільного населення та союзників у різних військових конфліктах. Він містить рекомендації та практичні поради для здійснення психологічних операцій на різних етапах конфлікту, від планування до реалізації та оцінки результатів. Документ також надає військовим командуванням та іншим державним структурам відповідну правову та етичну базу для здійснення психологічних операцій [2].

Північноатлантичний Альянс у 2009 році відокремив у своїй діяльності «інформаційно-психологічні операції» як стратегічну сферу комунікацій (NATO Strategic Communications Policy). Як зазначається у чинних документах організації саме вивчення, аналіз та впровадження ППСО входить у рекомендації солдатам та працівникам структури. Місія та ціль НАТО базується на управлінні інформаційними військовими процесами, що включають сформування запланованого ефекту на цільову аудиторію (тих, що підтримують; групи невизначеності, а також упереджені спільноти до діяльності) [3].

Згідно з польською доктриною «Operacje Psychologiczne DD/3.10.1(A)», вважається, що ППСО – це комплексні заплановані заходи під час миру, кризи та війни, спрямовані на ворожу, дружню та нейтральну аудиторію, завдяки впливу на їх установки та поведінку з метою досягнення бажаних політичних та військових цілей. Вони реалізуються в республіці Польщі та за її межами, у зонах відповідальності та інтересів командувань і штабу. Водночас, входячи до НАТО, польські управління можуть керуватися самостійно або у під егідою Альянсу чи іншої коаліції [5].

У роботах зарубіжних дослідників, що спеціалізуються на питаннях інформаційно-психологічного впливу, широко вживається термін «психологічна війна» (англ. psychological warfare), що використовується для опису війни, де психологічний стан ворожої аудиторії піддається впливу з метою досягнення

військових або політичних цілей. Дослідник К. Сімпсон зазначає, що психічні операції вже давно використовуються як тактика війни чи класової боротьби, про що свідчать військові посібники та комуністичні трактати. Він визначає інформаційно-психологічні операції як явне об'єднання масиву інформації з «вибірковим застосуванням насильства (вбивства, саботажу, повстання, контрповстання тощо) як засобу досягнення ідеологічних, політичних чи військових цілей шляхом експлуатації культурно-психологічних особливостей цільової аудиторії, її атрибутів та система зв'язку» [7, с. 11].

Враховуючи досвід західних держав і наукові тези українських дослідників, визначено, що ІПСО – це комплекс стратегічних заходів, що використовується з метою впливу на психологічний стан ворожої (опонентської) аудиторії з метою досягнення військових, політичних, економічних або інших цілей; це модель зміни картини світу: руйнування старої картини світу – створення штучної нової – насичення нової картини світу смислами, архетипами, стереотипами, ідеологемами, символами тощо. Вони становлять важливу складову стратегічних комунікацій при управлінні кризовими ситуаціями, виконанні військових та правоохоронних операцій різних країн і організацій. Такі операції можуть охоплювати розповсюдження пропаганди, створення дезінформації, формування сприятливого або ворожого ставлення до певних подій або осіб, маніпулювання емоціями аудиторії та інші техніки. Важливо зазначити, що інформаційно-психологічні операції можуть використовуватися як військові засоби в умовах збройного конфлікту, так і в цивільному житті для досягнення різноманітних цілей.

1.2 Принципи, інструментарій та особливості процесу проведення інформаційно-психологічних операцій

Для кращого розуміння поняття «інформаційно-психологічної операції» необхідно також окреслити її мету та площини впливу. У роботі чеської науковиці

П. Вейвоводови визначено, що інформаційно-психологічні операції можуть впливати на три виміри інформаційного середовища: психологічний, когнітивний і фізичний. У психологічному вимірі вони мають потенціал впливати на командування, системи управління, ключових осіб, що приймають рішення, та інші допоміжні структури. Фізичний вимір охоплює населення, а також засоби управління та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Важливим є те, що фізичний вимір не пов'язаний лише з військовими чи національними системами та процесами. У психологічному вимірі ІПСО орієнтуватися на способи збору, обробки, зберігання, розповсюдження та захисту інформації. Операції в цих вимірах впливають на зміст і потік інформації. У когнітивному вимірі ІПСО впливають на свідомість тих, хто отримує, відповідає або діє на основі інформації. Когнітивний вимір визначає осіб та групи, їхні індивідуальні та культурні переконання, норми, вразливі сторони, мотивації, емоції, досвід, освіту, психічне здоров'я, ідентичність й ідеологію [11].

За допомогою спеціальних методів можна викликати бажані відповіді в цільовій групі населення, що надалі стимулюватиме досягнення конкретних політичних та/або військових задач. Кожне ІПСО будується на певній психологічній темі (детально підготовлені наративи чи ідеї). Чим більше сприйняття цільової аудиторії, тобто чутливість до конкретних психологічних інструментів, тим більша ймовірність успіху всієї операції. Інформаційні впливи під час військових конфліктів розглядають у стратегічній, операційній і тактичній площині (Рис 1.1).

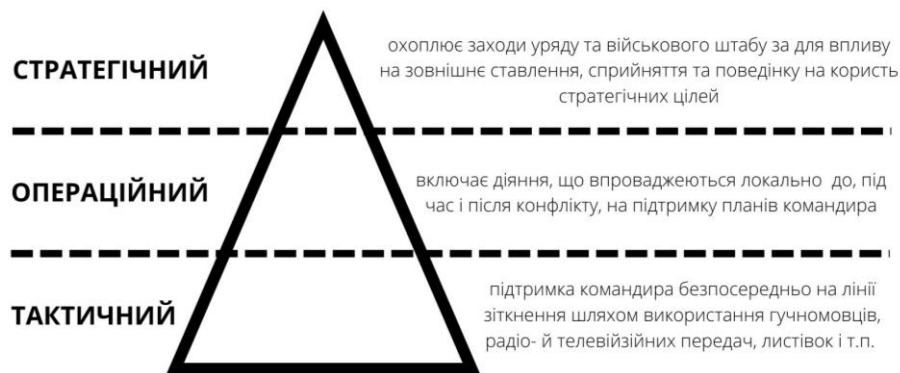

Рис. 1.1 Авторське упорядкування різновидів напрямів ІПСО на основі [2]

Зміст психологічного впливу ґрунтується на переконанні, що психологічна природа конфлікту настільки ж важлива, як і його фізична складова. Адже саме ставлення та поведінка людей впливають на перебіг і результат конфлікту, а також на характер середовища, в якому відбувається цей конфлікт. Якісно проведена інформаційно-психологічна операція потребує детального вивчення та аналізу цільової аудиторії, її бажань і мотивації. До того ж на думку науковців М. Дзюби, Я. Жаркова, І. Ольхової, М. Онищук у процесі комунікації, психіка як комунікаторів, так і реципієнтів, може піддаватися двом основним видам деструктивних впливів. Перший вид пов'язаний з втратою цінної та актуальної інформації, а другий - з введенням негативної та деструктивної інформації в психіку людей. Навіювання є одним з методів словесного та образного впливу, що може призвести до некритичного сприйняття та засвоєння будь-якої інформації. Це може призвести до виникнення уявлень, що не відповідають реальності та призводять до неадекватних дій об'єктів впливу [30].

Для досягнення певної військової/політичної цілі, спеціалісти з ІІСО проводять різноманітні маніпуляції інформацією, яку отримує цільова аудиторія (ЦА). Як правило, фахівець з інформації має великий масив даних, що генеруються у потрібному напрямі. Для індивіда процесором даних є мозок. Саме він і стає вразливою мішенню, оскільки мозок не захищений від вірусів та немає автоматичного фільтрування оманливих процесів. Унаслідок цього свідомість солдата на полі бою, громадянина, що поки не визначився у дискусійних питаннях, чи політичного лідера є потенційною, найбільш відповідною для експлуатації метою ІІСО [13].

Основні етапи впроваджуються завдяки певному алгоритму дій, що висвітлено на Рис 1.2.

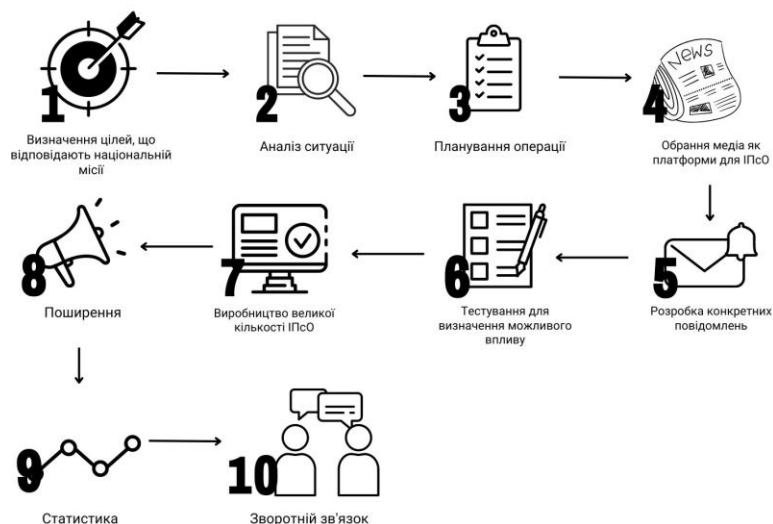

Рис 1.2. Авторське упорядкування ключових етапів впровадження ІПСО на основі матеріалів О. Горохоського

Задля проведення інформаційно-психологічної операції над противником використовуються різні засоби:

- засоби масової інформації;
- різноманітні джерела в Інтернеті;
- друковані матеріали;
- аудіо- та відеозаписи;
- люди, які підготовлені та відібрані спеціально для здійснення інформаційно-пропагандистського впливу на людей шляхом особистої комунікації з ними (у цьому випадку особлива увага приділяється найвпливовішим особам суспільства, політичним лідерам, журналістам, а також військовослужбовцям будь-якого рангу. Тут варто згадати, для прикладу, міжособистісну комунікацію в тимчасово окупованому Маріуполі, що перебував в абсолютній інформаційній блокаді, коли в чергах за водою чи за продуктами спеціально навчений пропагандист мав поширювати меседж про те, що Україна вже повністю окупована рф, що люди в Маріуполі шукати прихистку тільки від рф).

Окрім того, варто наголосити на тому, що важливим є те, в яких умовах проводяться інформаційно-психологічні операції. Для нашого дослідження важливим є аспект гібридних війн, адже саме після неї розпочалося широкомасштабне вторгнення військ РФ в Україну з використання вже апробованих саме під час першого етапу гібридної війни технологій та наративів ІПСО. Під час проведення інформаційно психологічних операцій в умовах гібридних війн виникають такі особливості:

1. Спонтанність, раптовість нанесення удару по противнику.
2. Прихованість стадії підготовки операції (у тім числі можливість прихованого, практично невловимого для розвідки противника маневрування силами та засобами, а також можливість їхнього швидкого та прихованого зосередження поблизу кордонів і життєво важливих комунікацій противника для раптового нанесення удару).
3. Ідеальні умови для маскуванню та приховування справжніх намірів, які створюють завдяки використанню методів психологічного та інформаційно-технічного впливу (засобів інформаційно-психологічної війни); можливість діяти під чужим прапором.
4. Відсутність матеріальних слідів агресії, які давали б змогу встановити дійсного агресора та притягти його до міжнародної відповідальності.
5. Відсутність необхідності фізичного вторгнення на територію противника та окупації цієї території для досягнення своїх цілей.
6. Бездіяльність основного воєнного потенціалу держави, яка стала жертвою інформаційно-психологічної агресії, фактична бездіяльність чи неефективність традиційних воєнно-політичних союзів, створених для відбиття спроб воєнного вторгнення.
7. Хороші можливості для нанесення жертві агресії (в умовах мирного часу) збитків, порівняних до результатів воєнних дій на його території, без у

двосторонніх війни чи будь-яких змін спеціального оголошення дипломатичних відносинах.

8. Серйозні труднощі, з якими зіштовхується держава жертва агресії в процесі виявлення джерела інформаційно-психологічної агресії, її кваліфікації та з'ясування ступеня небезпеки виявлених атак, визначення інформаційних ресурсів та істинних масштабів і цілей агресії. Оскільки інформаційно-психологічні операції здійснюють таємно із дотриманням усіх засобів конспірації, виявити факти такого втручання можна тільки в результат складного процесу аналітичної реконструкції (відтворення замислу, структури; визначання мети, завдань, засобів і методів досягнення цілей тощо) такої операції за численними зовнішніми проявами та ознаками діяльності агресора, зафіксованими у фізичному та інформаційно-психологічному просторі. Такі труднощі ставлять жертву інформаційно-психологічної агресії в невідгідне становище, насамперед на початкових стадіях конфлікту, коли ситуація вимагає застосування негайних дій для запобігання заподіяння шкоди агресором. Зазначимо, що жертва агресії внаслідок латентності протікання організаційної та активної стадій інформаційно-психологічної операції, може виявити напад тільки на завершальній стадії такої операції, коли локалізувати шкоду уже навряд чи можливо.

9. Проблема вибору системи мір і засобів реагування на інформаційно-психологічну агресію, проблема запобігання нанесення інформаційно-психологічною агресією шкоди державним інтересам та проблема вибору адекватної відповіді (ударом на удар).

10. Відсутність воєнно-політичних блоків, союзів та коаліцій, покликаних забезпечувати колективну безпеку від зовнішньої агресії в інформаційно-психологічній сфері, внаслідок чого держава-жертва залишається сам на сам з агресором без будь-якої зовнішньої допомоги [28, с.103].

Дослідник В. Петрик описує деякі ознаки проведення психологічного впливу в соціумі, а саме: збільшення кількості повідомлень негативного змісту на певну

соціально-політичну або економічну тему; зростання емоційності повідомлень; збільшення тенденційності та сенсаційності; лавиноподібний розвиток напруження серед населення (поступове на першому етапі, значне на другому і різке на третьому). Науковець стверджує, що яскравими властивостями психологічного впливу є взаємодія та узгодженість дій між суб'єктами проведення операцій, що можуть тривалість від одного тижня до двох місяців [36].

Слід зазначити, що ІПСО відрізняються під час градації соціальних процесів у ЦА, зокрема у мирний та воєнний час. У мирний час однією з основних загроз національній безпеці є створення операцій, що пов'язані з дестабілізацією суспільно-політичної обстановки в державі. Це може мати наслідком деморалізацію народу та армії, що зазвичай призводить до загроз національній безпеці. Дестабілізація може мати різноманітні форми, включаючи внесення розбрату між політичними силами, створення передумов для соціального вибуху та інших подібних негативних явищ. Наприклад, зловживання владою, корупція та недостатня ефективність управління можуть сприяти дестабілізації суспільно-політичної обстановки в державі. Це може привести до того, що населення втрачає довіру до владних структур, а також до інших соціальних інститутів.

Для активного ведення ІПСО противника використовують введення таких інформаційно-психологічних прийомів:

1. Відволікання. Найчастіше, цей засіб використовують на підготовчих етапах бойових дій, коли створюється реальна або уявна загроза проти одного з найважливіших ворожих місць, наприклад флангів і тилу, що змусило опоненту переглянути свої рішення про операцію на ту чи іншу вісь.
2. Перевантаження. Проявляється у передачі ворогу великої кількості суперечливої інформації.
3. Паралізування. Формування переконання щодо конкретної загрози життєво важливим інтересам або слабким місцям у війську.

4. Виснаження. Змушення ворога виконувати марні операції, що згодом до втоми армії та вичерпання ресурсів.
5. Обман. Під час підготовчого етапу бойових дій змусити противника передислокувати основні сили у «загрозливе» місце.
6. Техніка розколу. Змусити опонента повірити, що всередині групи відбуваються підривні та дискредитуючі процеси.
7. Пацифікація. Завдяки створенню ілюзії «мирної позиції та відходу», приглушується пильність супротивника, що невідворотно призведе до програшу.
8. Стимування. Створюється хибне враження переваги, що так чи інакше впливатиме на моральний дух.
9. Провокація. Примушення ворога до дій, вигідних вашій стороні.
10. Ініціативність. Пропонується інформація, що впливає на ворога юридично, морально, ідеологічно.
11. Тиск. Пропонування даних, що спонукає суспільство дискредитувати власний уряд [2, с. 45-46]

У статті Т. Томаса під назвою «Мережеві атаки людини» автор надає детальний опис методів, що можуть бути використані в операції контролю за противником. Він підкреслює, що сьогодення дозволяє використовувати симуляції, стелс-технології та різні види камуфляжних технологій «змішування фальшивого зі справжнім», що й може викликати помилки у ворога під час прийняття рішень [10].

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що механізм інформаційно-психологічної операції схожий на пістолет, де інформація – це потенційні «кулі», які з нього випущені, щоб вразити ворога. Потік інформації можна вважати найважливішим фактором, що робить інформаційну війну летальною, точною та ефективною.

Використання інформаційно-психологічних операцій під час воєнних конфліктів може мати значний вплив на психологічний стан та рішення військових та цивільних населення. Ці операції можуть бути використані для поширення

пропаганди, маніпулювання масовою свідомістю, зміни думок та поглядів на військові дії та політику. Їх використання відбувається в різних формах, таких як створення фейкових новин, спотворення фактів, застосування психологічного тиску, підтримка соціальних мереж та інших каналів зв'язку.

Ці дії можуть бути спрямовані на створення певного іміджу ворога або підтримки своїх військових дій, що може призвести до різних наслідків, включаючи загострення війни та загрозу безпеці. Таким чином, використання ПСО під час воєнних конфліктів є складним та багатогранним питанням, що має стояти першочергово, особливо під час повномасштабного російського вторгнення в Україну.

1.3 Історичний досвід використання ПСО під час воєнних конфліктів

Теоретики та філософи минулого наголошували не лише на фізичному аспекті війни, але й підкреслювали політичну, економічну й психологічну (також відому як моральну) площину воєнних дій. Китайський стратег VI століття до н.е., автор трактату «Мистецтво війни» Сунь-Цзи у своїх сентенціях зазначав «Війна – це шлях омани, – писав він. – Якщо ти можеш що-небудь, показуй противнику, що не можеш; якщо ти користуєшся чим-небудь, показуй йому, нібито ти цим не користуєшся; хоч ти й близько від нього, показуй, нібито ти далеко; хоч ти й далеко від нього, показуй, що ти близько...» [24, с. 46]

Інформаційно-психологічні технології впроваджувалися військовими у *Стародавній Греції*. Насамперед активно використовувалась тактика поширення чуток про числову та якісну перевагу військ супротивника. У ході битв створювалися написи на камені із закликами до опонентів, так звані тогочасні відповідники листівок. Крім того, до наших днів дійшли докази застосування морального впливу на опонента. Зокрема, під час походу на Індію (у 326 р. до н.е.), Олександр Македонський майже виснажив морально-бойові можливості своїх

військ. З метою уникнення переслідування під час відходу, він вирішив замовити виготовлення 67 зразків зброї (списи, мечі, стріли, луки) та амуніції (одяг, взуття), які були втричі більші за звичайні розміри, та розкидати їх на таборовій території біля берега річки Інду. Це було зроблено так, ніби все це було забуто випадково. Коли зброя та одяг були зібрані й передані царю Таксилу, правителю індусів, його розвідниками, які тільки здалека спостерігали за македонським військом, то цар відмовився від переслідування, вважаючи, що всі воїни Олександра – велетні [24, с. 48].

Раніше можновладці мали стратегію підкорення супротивника без фізичної боротьби, що могла проводитися трьома способами. Як зазначає Є. Скулиш у своїй роботі до першого прийому зараховували систему справедливого та мудрого правління, поліпшення добробуту держави та досягненнями свого народу. Другий спосіб включав використання військової стратегії разом із поширенням інформації, яке змушує противника усвідомити безглуздість його опору. Третій формувався на використанні інформаційного елемента, що відіграло важливу роль в культурному та політичному престижі країни, демонструвало розумну та доброзичливу політику стосовно противника та допомагало здійснити стратегічне знесення противника без пролиття крові.

Інструментарій психологічного впливу на громадськість також був широко поширений у *Стародавньому Римі*. Активно використовувалася практика когнітивного тиску під час виборчого процесу, промов у залі суду, а також під час створення релігійної громади та воєнних дій. Г. Почепцов підкреслював, що одним з ефективних методів підтримування бойового духу війська були промови полководця перед боєм. Згодом було розроблено концепцію «справедливої війни» (де важливою умовою успішності воєнної операції було сприйняття війни кожним солдатом як справедливої та священної). [31, с. 572-573]. Дослідник О. Курбан заявляв, що римські політичні та військові діячі вдало застосовували ораторські здібності як спосіб схилити на свій бік супротивника або посіяти паніку у ворожому

таборі: «Сципій Африканський, активний прибічник війни з Карфагенською державою, кожний свій виступ в Сенаті закінчував фразою: “Втім, Карфаген має бути знищений”. Цей прийом – багаторазове повторення певної тези й сьогодні активно використовується» [24, с. 21].

Загалом слід відзначити, що у стародавньому світі існували різні способи впливу на противника, які використовувалися для ослаблення його морального духу, підбадьорення своїх військ і формування сприятливої суспільної думки у своїй країні та на території противника. Ці способи включали залякування, використання письмових джерел і формування суперечностей в таборі противника для розколу його союзників. Саме у тоді, війну почали розглядали у психологічному розрізі..

У *Середньовіччі* Ватикан був визначним центром розробки технологій інформаційного впливу на союзників і ворогів у Європі. Особливо відомим є внесок релігійної спілки у створення концепції «священної війни» та організацію Хрестових походів, що є яскравим підтвердженням цього факту. Церква як організація використовувала у своїх цілях такі пропагандистські методи: поширення версій про звірства ворога, створення суперечностей між східними державами, дискредитування противника, відокремлення від релігійної спільноти та анафема, а також заборони поховання на загальному кладовищі.

Великий вплив у площині інформаційно-психологічного впливу мала Візантійська імперія. Історики зафіксували багато випадків, коли візантійські імператори перемагали своїх ворогів не шляхом силових дій, а завдяки дезінформації, психологічному тиску та корупції. Ці прийоми особливо активно впроваджувалися в контексті зіткнень з князями Київської Русі, ісламськими державами, кочовими племенами давніх тюрків та іншими країнами.

Деякі методи інформаційного тиску, які використовувалися візантійцями, були запозичені правителями Київської Русі. Вони поєднали цей досвід з аналогічними техніками, створивши свою систему. ПСО в цій державі

практикувалося як у внутрішньополітичній, так і під час військовій сфері. Важливу роль у цьому відіграла православна церква. Серед відомих київських князів, які використовували такі технології під час військових походів та вирішення внутрішньополітичних проблем, можна виділити Святослава, Ольгу, Володимира Великого, Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха. Вони вправно використовували інформаційні ресурси, щоб зміцнити свою владу, впливати на громадську думку та досягати своїх політичних цілей.

У XV столітті німецький ювелір Й. Гутенберг винайшов друкарський верстат, що стало переломним моментом для людства. Першими усвідомили цінність цього винаходу духовенство. Саме церковні угруповання почали використовувати верстат для видання релігійних творів. Це дозволило їм широко поширювати свої ідеї, надавати інформаційну підтримку та впливати на своїх прихильників.

Аналізуючи історію психологічного впливу у контексті українського досвіду, слід зазначити про роль гетьмана Війська Запорозького Богдана Хмельницького. У своїй роботі український дослідник А. Нагірняк вказує якого значення Хмельницький надавав використанню дезінформації під час проведення військових операцій. Перед Корсунською битвою і битвою під Пилявцями видатний стратег застосовував такі прийоми: поширення чуток, засилання до ворожого табору козака-смертника, який, схоплений, під тортурами видавав не «чисту правду», а заздалегідь підготовлений текст про чисельну значну перевагу козацьких полків чи надходження підкріплення, використовувалися неодноразово, зокрема перед Корсунською битвою і битвою під Пилявцями [29, с. 139-149].

У розповсюдженні інформаційно-психологічних технік у XIX столітті згадують Наполеона Бонапарта. Як зазначають дослідники, французький полководець високо оцінював можливості засобів масової інформації та їхню роль у ході військових кампаній. До того ж під час походів на різні країни, Бонапарта і його військо супроводжувала друкарня. Такі газети як «Кур'єр італійської армії», «Франція очима армії», «Журнал Бонапарта та добродесних людей», «Єгипетський

кур'єр» мали за мету підтримання бойового настрою французьких солдатів, поширення дезінформації для підкорених народів і виправдання окупації. Цей французький державний діяч намагався управляти громадськими настроями через пропаганду, дезінформацію, заборони та цензуру.

Протягом ХХ століття на міжнародній арені було створено ключові майданчики для театру військової боротьби та випробування інформаційно-психологічної зброї – Перша світова війна, Друга світова війна та період «холодної війни».

Під час Першої світової війни, ключовими прийомами психологічного впливу на опонентів стали:

- поширення агітаційних листівок: за рахунок повітряних авіаційних сил купа агітаційних матеріалів із різними варіантами наративів розкидалися на ворожій території;
- розповсюдження адресних повідомлень: до прикладу в Англії сформували базу особистих переписок серед громадян і намагалися адресно розсилати підготовлені агітаційні листівки. Крім цього, листи військовополонених із таборів Великобританії, де акцентувалося на нормальному відношенні до в'язнів, тиражували та розсилали поштою;
- емоційність у матеріалах ЗМІ: у пропагандистських текстах намагалися культивувати звірську поведінку німецьких солдатів і героїчні вчинки руху опору;
- за допомогою преси військові хотіли активізувати процес прийняття військових рішень, спричинених трагічними подіями;
- розповсюдження необхідних тез усним способом: у 1917 році США організували групу ораторів, що виголошували промови про поточну ситуацію на фронті у різних публічних місцях (медичних та освітніх закладах, театрах, церквах і т.п.) [25, с. 576];

– уведення пропаганди у різні напрями мистецтва (кінематограф, художні твори і т.п.)

На думку Ю. Горбаня, після Першої світової війни інструменти інформаційно-психологічних операцій перестали бути доповненням до воєнних дій, а впроваджувалися самостійно. Ця тенденція прослідковувалася під час німецько-австрійської радіовійни 1933-34 рр., як наслідок – Австрія приєдналася до Третього рейху. Саме у той час поняття «інформаційний агресор» почало активно вживатися в громадськості. [18, с. 138].

Під час Другої світової війни ІПСО досягли своєї визначної ролі для впливу на когнітивні здібності суспільства. Окрему роль у генеруванні пропаганди серед країн займає нациська Німеччина 1939-1945 рр. Недивно, що саме ця країна намагалася застосовувати психологічні технології, адже уряд Третього рейху створив Міністерство пропаганди під керівництвом відомого пропагандиста, послідовника Гітлера, Йозефа Геббельса. У своїх промовах він заявляв: «Дайте мені засоби масової інформації і я з будь-якого народу зроблю стадо свиней». А сам Гітлер у своєму ідеологічному маніфесті «Моя боротьба» («Mein Kampf»), приділяв левову частку значення психологічному впливу. У нацистському порядку денному зустрічалися такі наративи: «Хто не з нами, той проти нас», «З нами Бог», «Один народ, один Рейх, один Фюрер», «Все для Німеччини», «Ми, німці, не боїмося нікого, крім Бога», «Перемога або смерть», «За Фюрера і Вітчизну» [17, с.12].

ІПСО використовували різні країни під час воєнних баталій Другої світової такі як СРСР, Великобританія, Італія, США і т.д.

Вже під час «холодної війни» відбулися серйозні технічні зміни в передачі потрібних «когнітивних штампів» до цільової аудиторії. Саме у цей час почали змонтовувати відеоматеріали, видозмінювати аудіозаписи та редагувати фотографії.

Спираючись на значний досвід світової спільноти у реалізації інформаційно-психологічних операцій, РФ розпочала підготовку до гібридної війни проти України

і пізніше до повномасштабного вторгнення на її території, саме з ІІСО, які повинні були дестабілізувати ситуацію в державі та зменшити супротив українців окупації їхніх територій.

Початком створення так званих інформаційних військ у РФ, одним із ключових завдань яких була організація хакерських атак та поширення пропаганди, вважають 22 лютого 2017 року, коли міністр оборони С. Шойгу публічно про це оголосив [35, с. 270].

Важливим етапом у розвитку структур, на які покладалося завдання соціально-економічно та політично дестабілізувати ситуацію в прикордонних з Росією країнах, де РФ мала свої «інтереси» є травень 2013 року коли було створено Сили спеціальних операцій Міністерства оборони РФ [35, с. 275].

Окрім того, варто вказати на те, що починаючи з 2000 року у військових доктринах РФ закладалися підвалини майбутніх тотальних інформаційних війн в яких вона повинна була взяти участь або як агресор або як сторона що захищається від такого виду нападу. У військових доктринах РФ 2000 та 2010 років лівова частка відводилася саме інформаційним і психологічним операціям У них визначався також і час коли РФ має розпочинати нарощування засобів та сил інформаційного протиборства. «воєнні доктрини РФ стали підґрунтям використання заходів воєнного характеру, яким передувала інформаційна агресія, що визнана нормативними документами РФ як стратегічний напрямок держави» [35, с. 279].

У «Доктрині інформаційної безпеки російської федерації», яка діяла на початку 2014 року, було визначено, що основними внутрішніми та зовнішніми джерелами загрози інформаційній безпеці є «діяльність іноземних політичних, економічних, військових, розвідувальних та інформаційних структур, спрямована проти інтересів РФ в інформаційній сфері; прагнення низки країн до домінування та утиску інтересів Росії у світовому інформаційному просторі, витіснення її із зовнішнього та внутрішнього інформаційних ринків; загострення міжнародної конкуренції за володіння інформаційними технологіями та ресурсами; діяльність

міжнародних терористичних організацій; збільшення технологічного відриву провідних держав світу та нарощування їх можливостей щодо протидії створенню конкурентоспроможних російських інформаційних технологій; діяльність космічних, повітряних, морських та наземних технічних та інших засобів (видів) розвідки іноземних держав; розробка низкою держав концепцій інформаційних воєн, *що передбачають створення засобів небезпечного впливу на інформаційні сфери інших країн світу*, порушення нормального функціонування інформаційних та телекомунікаційних систем, збереження інформаційних ресурсів, отримання несанкціонованого доступу до них» [19].

Інформаційно-психологічні операції, як їх розуміють політичні еліти рф це в першу чергу – механізм впливу, визнаний державою на рівні стратегічного документа. Ретроспективно оцінюючи події 2014 р., можна стверджувати, що активне нарощування РФ потенціалу інформаційного протиборства у мирний час, актуалізація пріоритетних загроз – підґрунтя постійного проведення РФ інформаційно-психологічних операцій, в яких залучений весь державний апарат, зокрема вище політичне та військове керівництво. Свідченням цього є визначення у доктрині головних елементів організаційної основи системи забезпечення інформаційної безпеки РФ.

Отже, пропаганда, розповсюдження фейків, дезінформація, зокрема та в першу чергу через перших осіб держави, є стратегічною концепцією владних структур рф і саме вони покладені в основу реалізації ІІСО проти України.

Варто зазначити, що сучасні ІІСО мають відголос минулого досвіду людства, який накопичувався починаючи з перших воєнних конфліктів. Проте найбільш подібні та дієві наративи взяті з ХХ ст. нині видозмінюються сучасними країнами в різних політичних і воєнних реаліях.

РОЗДІЛ 2

ІПСО РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

2.1 ІПСО проти цивільного населення

24 лютого 2022 року, з початком повномасштабного вторгнення російських окупантів на територію України, українське суспільство зазнало найбільших психологічних атак за всю історію незалежності держави. Враховуючи переляк і психологічну нестабільність населення від початку військових дій, ворог активно застосовував різні форми інформаційно-психологічних операцій, такі як поширення непідтверджених чуток, маніпуляції та дезінформацію, шантаж, пропаганду з метою поглиблення відчуття безвихідності серед населення та сприяння швидкій і безперешкодній окупації території України. П. Сінгер, американський політолог, зауважив, що Росія була найбільшим монополістом у сфері інформаційних операцій. Як зазначається, це пов'язано з тим, що РФ веде інформаційну війну проти демократії, втручається у вибори понад 30 країн (включаючи Угорщину, Польщу, Молдову та США), підтримує теорії змови (брехні щодо вакцини від коронавірусу) та виправдовує свої військові дії (враховуючи її прямиий вплив на конфлікти від Ічкерії, Придністров'я, Грузії, Сирії та України після 2014 року).

Як заявляє Центр протидії дезінформації, сучасні підрозділи психологічних операцій збройних сил РФ є основним інструментом військової агресії на території України, що ведеться у формі «гібридної війни». За терміном проведення російські ІПСО поділяють на коротко- та довготривалі [41].

Якщо згадати перші тижні повномасштабної війни, то одним із яскравих прикладів ІПСО стало поширення інформації щодо нанесених міток на дорогах і будівлях. У соцмережах і месенджерах поширювалася інформація, що закликала зафарбовувати їх, повідомляти про них в поліцію через те, що мітки допомагають

ворогу наводити ракети за допомогою супутників (Рис. 2.1.). Пізніше стало відомо, що ці мітки були нанесені світловідбивною фарбою, яку використовують при геодезичній зйомці та вони не мають жодного відношення до військових дій. Використання цієї ПСО було спрямовано на те, щоб занурити українців у дискомфортну психологічну ситуацію, викликати паніку та страх.

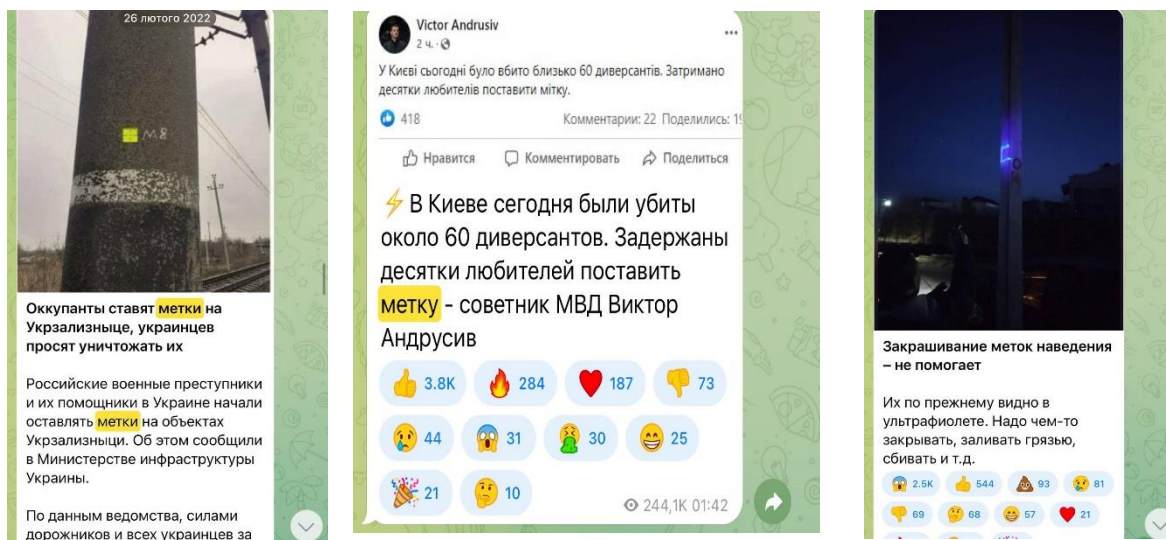

Рис. 2.1. Новини різних українських телеграм-каналів з 24.02.22 по 5.03.22

Механізм дії цієї психологічної операції: створення фальшивої загрози за для виснаження ресурсів. Це приклад засобу впливу на масову свідомість за допомогою дезінформації з метою створити певну психологічну реакцію.

Ще одним прикладом є російська інформаційна операція, що була пов'язана з популяризацією ідеї прослуховування кожного телефону українця. Зазначалося, що з якоїсь дати (маркер медіаконтинууму як просторово-часової маніпуляції«завтра») в Україні будуть діяти нові правила комунікації, згідно з якими будуть записуватись всі телефонні дзвінки, повідомлення та дзвінки у WhatsApp, Viber і Telegram, а також буде проводитися моніторинг Twitter та Facebook (Рис. 2.2.). Обов'язковою примітою було, що всі пристрої будуть підключені до відомчих систем CDMX. Людей просять бути обережними та не поширювати повідомлення, які суперечать закону та моралі, оскільки відтепер у

країні буде застосовуватись інша форма спостереження. Текст цього ПІСО всюди мав однаковий зміст і передавався в одному стилі.

Механізм дії цієї психологічної операції: психологічний вплив був використаний ворогом для створення паніки та хаосу серед населення, а також для обмеження свободи слова та контролю комунікацій між людьми. Також ця операція могла бути використана для зміни думок та переконань людей через контроль над інформацією, яку вони отримують. У цілому, мета ворога може полягати в тому, щоб зменшити стабільність та довіру до уряду та інших владних структур, збільшити соціальні розбрати та спричинити загрозу національній безпеці.

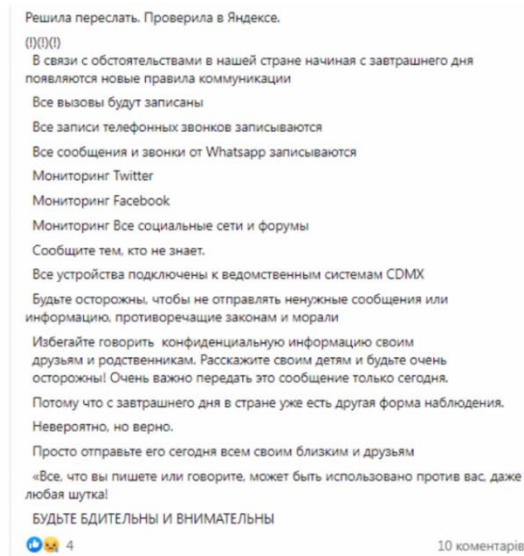

Рис. 2.2. Скриншот публікації у Facebook

В процесі інформаційного впливу були задіяні бот-ферми, що забезпечували створення у соціальних мережах профілів «українських користувачів», часто зі синьо-жовтим прапором на аватарі. Це своєю чергою створювало ілюзію активної участі громадян України в обговоренні подій та збільшувало вплив інформаційної кампанії. За допомогою створених спецслужбами ПІСО росія впливала на українське суспільство з метою підтримки проросійських ідей та наративів. Журналісти «Суспільного» детально досліджили методи, які використовувалися для впливу на думки українців [14]. Автори фейкових акаунтів намагалися акумулюватися в український інфопростір завдяки матеріалам, що були написані

українською мовою. Таким чином, планувалося створити певний ступінь довіри між комунікантами («ботами») та реципієнтами (справжніми користувачами соцмереж). Проте слід врахувати, що під час написання текстів у мережі боти припускалися різних семантичних і мовленнєвих помилок через прямий переклад слів, що й допомагало справжньому носію української мови відрізнити несправжність й ідеологічне спрямування наративу. До абсурдних мовленнєвих помилок можна віднести слово «бавовна» (переклад російського слова «хлопки» – малося на увазі укр. «вибухи») «сумна частка» (переклад російської фрази «грустная доля» – малося на увазі укр. «невдачі»), вислів «немає сечі терпіти ці пекельні борошна» (переклад російської фрази «нет мочи терпеть эти мучительные муки») (Рис. 2.3.).

Механізм дії цієї психологічної операції: у цьому випадку була залучена техніка розколу, що мала на меті викликати віру в те, що російські ідеї є популярними серед українців і спонукало б до додаткового поширення ідеологічних поглядів, які відповідають інтересам російської держави. Одночасно це могло викликати роздратування та неприязнь між соціальними групами, що привело до подальшого загострення політичної ситуації в Україні.

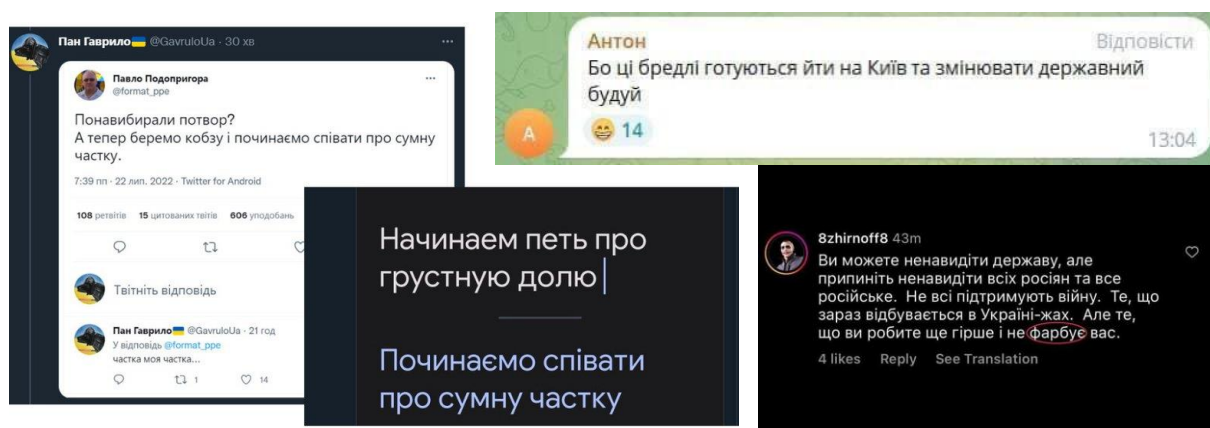

Рис. 2.3. Скриншоти публікацій з мовленнєвими помилками у соцмережах

Слід навести приклад відео, що почало віруситися у мережі 16 березня 2022 року, коли вже тривав третій тиждень повномасштабної російської агресії. У ньому начебто президент Володимир Зеленський закликав українців здатися та скласти зброю. Відеофрагмент став предметом значного обговорення в українському і світовому медіапросторі, оскільки його наслідки могли б бути фатальними для української армії та нації в цілому. Завдяки ретельній роботі української сторони (розвінчання дипфейку) й оперативності у реагуванні, вдалося уникнути серйозних наслідків. Уже 2 березня 2022 Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки видав попередження про можливість поширення фейкової інформації про можливість такого вкиду. Спираючись на це попередження, соціальні мережі Facebook, YouTube та Twitter оперативно видалили це відео, щоб запобігти подальшому поширенню дезінформації. Такі оперативні кроки мінімізували можливі наслідків цього дипфейку. [15] (Рис.2.4.).

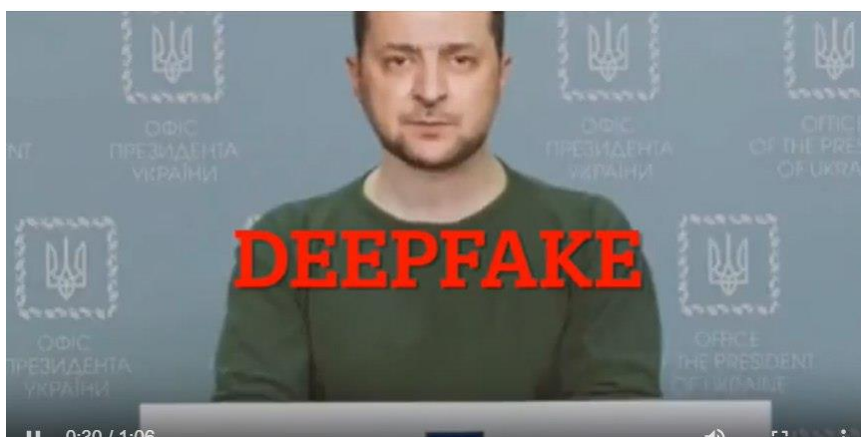

Рис. 2.4. Скриншот відеофрагмента з використанням технології Deepfake

Механізм дії цієї психологічної операції: в даному кейсі був використаний інструмент тиску на соціум. Таким чином пропонувалися дані, що могли спонукати суспільство дискредитувати власний уряд. Передбачалося створення у людей відчуття, у ході якого вони повинні діяти швидко та відповідально, інакше могли б стати жертвами серйозних наслідків.

Російські пропагандисти намагаються створювати реальність для українців, враховуючи різні виклики під час воєнного стану. Зокрема, треба згадати кейс, який намагалися просунути в українському інформаційному просторі в період блекаутів і тимчасових відключень електрики. У кінці листопада – на початку грудня, перед ракетними обстрілами енергетичної системи було помічено значну кількість облікових записів в Twitter та каналів в Telegram, які розповсюджували шаблонні повідомлення та зображення, закликаючи до участі у протестних акціях, блокуванні вулиць та вимоги "повернути світло" (Рис.2.5.). Такі заклики також поширювалися через дворові чати, коментарі під постами у соціальних мережах та інші канали спілкування. Основна ціль цієї інформаційно-психологічної операції полягає у перекладанні відповідальності за масові відключення електроенергії з росії на Україну [27].

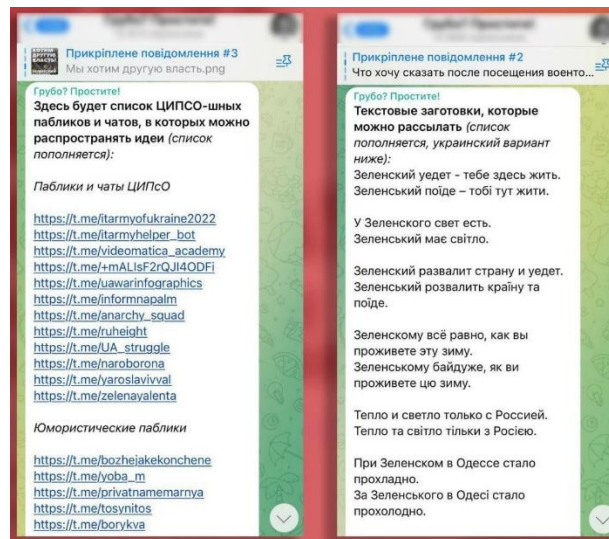

Рис. 2.5. Скриншот впровадження ІПСО через чати в Telegram

Для цього застосовуються декілька стратегій:

1. Намагання створити ілюзорний конфлікт між мешканцями різних регіонів. Для цього розповсюджувалися фейки про те, що в Одесі відключають електрику задля постачання її киянам і львів'янам.

2. Провокування ненависті в українців до влади. Було активне поширення наративів щодо експорту української електроенергії до країн Європейського Союзу.

3. Поширення фейкових звинувачень на рахунок приватних енергетичних компаній, заклик до їх націоналізації.

Складність даної психологічної операції полягає в тому, що досить проблематично в соціальних мережах розрізнити реальні дискусії громадськості та провокації російської пропаганди.

Механізм дії цієї психологічної операції: у цьому випадку було використано метод ілюзорного розбрату, що може спровокувати хвилю протестів і заворушень у соціумі. Ця техніка є цілком ефективною для роз'єднання суспільства, аби кожен член громади відчував та став окремою ізольованою частинкою. Це могло б знищити єдність українців і створити передумови для повної окупації території України. Водночас ворог і досі сподівається зібрати окремі частинки в колективний протест, спрямований не лише проти влади, але й проти самої суверенності української держави.

Російські спецслужби намагаються знайти слабкі місця в суспільстві, тому з початку повномасштабного вторгнення використовують твердження для мешканців заходу України: «Східні (південні) мешканці України самі винні у нападах рашистів через використання російську мову та проросійське налаштування». Дана теза акцентує на відмінності громади та «болючій» темі мовного питання. Звинувачення мешканців України, які говорять російською, у проросійськості є неправильним та маніпулятивним. Вони можуть виявляти свій патріотизм у більш стриманих формах та через інші аспекти, ніж мешканці західних регіонів. Варто також зазначити, що трендом стає перехід на українську мову серед тих, хто раніше не мав наміру цього робити. Російська мова залишається присутньою у повсякденному спілкуванні, але багато російськомовних громадян України добровільно переходять на українську не тільки на офіційному рівні, але й

у повсякденному житті. Спроба звинуватити частину громадян України в проросійськості є способом виправдати російську агресію. Вона перекладає відповідальність за напад на жертву і виправдовує нападника [23].

Сьогодні досі існує загроза від ІІСО, зокрема, в яких спекують темами розкрадання зброї, голоду, ядерної загрози, дискредитації військових та т.д. Важливою метою є протидія російським ІІСО, і це завдання не тільки для правоохоронних органів, а й для громадянина України. Центр протидії дезінформації підкреслює, що кожен повинен бути дуже уважним до інформації, яку отримує та поширює в період війни, і довіряти переважно офіційним українським джерелам, фаховим журналістам, українським і світовим ЗМІ з бездоганною репутацією.

2.2 Дискредитація українських військовослужбовців як прагматична мета ІІСО

Російські спецслужби активно працюють над формуванням інформаційно-психологічних операцій з метою впливу на українських військовослужбовців. Це ще один напрям їхньої діяльності, який став особливо актуальним в контексті воєнних дій в Україні. Спецслужби використовують різноманітні технології, включаючи використання соціальних мереж та створення фейкових акаунтів для поширення дезінформації та негативного настрою серед українських військових. У цьому контексті, забезпечення інформаційної безпеки є одним із найважливіших завдань українських військових та урядових структур.

Російські спецслужби використовували створені ними акаунти в соціальних мережах для розміщення дезінформаційних повідомлень, які були спрямовані на зниження морального духу українських військовослужбовців та на підбурювання їх до вчинення негативних дій. У таких вкидах в інфопростір одразу йде

концентрування на емоційності, збільшенні тривожних сигналів і акцентування на безвихідному положенні війська (Рис.2.6.).

Рис. 2.6. Скриншот повідомлення у Telegram

Російські спецслужби використовують агітаційно-пропагандистські методи, щоб поширювати дезінформацію про те, що українські військові нібито масово залишають свої позиції та переходять на бік ворога або тікають у сепаратистські республіки. Щоб підтвердити ці хибні твердження, російські пропагандисти організовують фальшиві допити з "українськими військовими", де вони змушують свідків вихвалити "людяність" російських окупантів. Про це повідомляє StopFake [16].

Механізм дії цих ІПСО: внаслідок поширення дезінформації та провокацій, російські пропагандисти намагаються створити враження, що українські військові нічого не можуть зробити проти російської агресії, що вони зрадники та їхня боротьба є безнадійною. Це може призвести до погіршення морального стану українських військових, зниження їхньої бойової готовності та навіть до дезертирства. Таким чином, мета інформаційно-психологічних операцій полягає у

створенні сприятливого середовища для російської агресії та досягненні мети завоювання територій.

У червні 2022 року Генштаб ЗСУ повідомив про масовану кібератаку на військових, що проходила через розсилки у різноманітних месенджерах [1]. Ці повідомлення містили заклики зрадити присязі, скласти зброю, здатися в полон або перейти на бік ворога, а також надання персональних даних (прізвища, імені, коду платника податків, місця реєстрації та даних про склад сім'ї). У матеріалі описувалося, що місцезнаходження особи точно встановлене і їй буде завдано точних ракетних ударів. Мета – дестабілізувати морально-психологічний клімат в українських військових підрозділах, посіяння сумнівів та зниження бойового духу (Рис.2.7.).

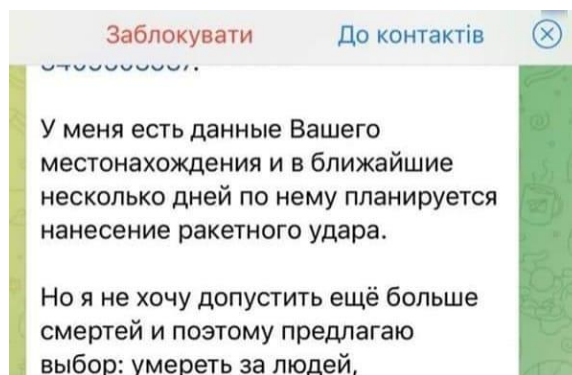

Рис. 2.7. Скриншот розсилки у Telegram військовому ЗСУ

Механізм дії цієї психологічної операції:

- Відправлення погроз. Спецслужби РФ надсилають погрози на особисті телефонні номери військовослужбовців у різних месенджерах, таких як Telegram, Viber, Signal або WhatsApp. Погрози містять заклики зрадити присязі, скласти зброю, здатися в полон або перейти на бік ворога, а також надання персональних даних (прізвища, імені, коду платника податків, місця реєстрації та даних про склад сім'ї).
- Створення ілюзії точності. У погрозх зазначається, що місцезнаходження особи точно встановлене і їй буде завдано точних ракетних ударів (ілюзія неминучості покарання, підсилення ефект страху).

- Створення психологічного тиску. Передача персональних даних, таких як місце реєстрації та дата народження, створює відчуття, що ворог знає про військовослужбовців все і може знайти їх будь-де. Так збільшується психологічний тиск на військовослужбовців та їх сім'ї.
- Створення сумнівів. У погрозах надається неперевірена інформація про військові операції та стратегію головнокомандуача ЗСУ. Це може створити відчуття вагань та побоювань у правильності воєнної кампанії, що може також призвести до зниження бойового духу.

Згодом, після успішного стримування ворога українськими військами, почалося поширення нарративу про шалені втрати військової техніки ЗСУ. Російська пропаганда намагалася створити враження, що наша військова техніка легко знищується, що українські війська не здатні протистояти російській армії та не мають жодних шансів на перемогу. Крім прямого тиску на українські збройні сили, фахівці з маніпулювання намагаються дискредитувати військових усередині українського суспільства та на міжнародному рівні. Журналісти ресурсу BBC розповіли про цілеспрямовану брехню росіян, які в інтернет-просторі намагалися «розігнати» черговий фейк про продаж українськими військовими зброї, що надали країни-союзниці [22]. З твердженнями російського державного телебачення та телеграм-каналів, українці намагаються продати частину отриманої військової допомоги від Пентагону в "темному інтернеті" (darknet) - частині мережі, яка забезпечує повну анонімність користувачів. Однак, в результаті розслідування, журналісти встановили, що оголошення про продаж американської зброї в "темній павутині" є фейковими (Рис. 2.8.).

Поспілкувавшись із «продавцями» під виглядом потенційних покупців, команда розслідувачів BBC дійшла висновку, що розміщені в темній павутині оголошення, які пропонують купити американську зброю – фейкові. У Twitter та Telegram з англійської спільноти під назвою «ASB Military News», що сприяє проросійським нарративам, було опубліковано низку сфабрикованих дописів думок

іноземців країн-партнерів щодо цієї ситуації: «Укροпи продають "Джавеліни" в даркнеті. Командування ЗСУ перепродає техніку та озброєння, що постачаються НАТО». Слід врахувати, що термін «укропи» стосовно українців використовують росіяни.

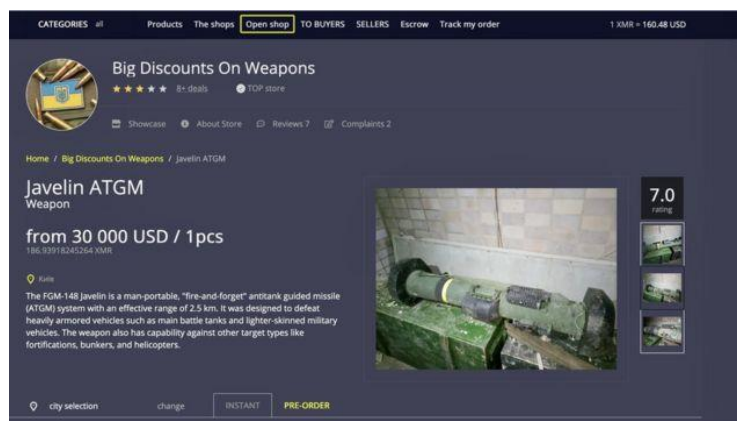

Рис. 2.8. Публікація фейку щодо продажу ЗСУ зброї

Одним із методів деморалізації українських військовослужбовців, який активно використовують російські пропагандисти, – фейкові повідомлення про поранення/загибель командування Збройних сил. У квітні-травні 2023 року російські ЗМІ стали активно розганяти інформацію на різних майданчиках про зникнення Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного з медійного поля. Згідно з російськими джерелами, Залужний ніби отримав «травму голови та осколкових поранень» внаслідок ракетного удару рашистів по одному з об'єктів у Херсонській області. За версією проросійського медіаресурсу «РИА.Новости» Головнокомандувачу ЗСУ «зробили трепанацію черепа», внаслідок чого він є недієздатним та не зможе виконувати свою роботу (Рис.2.9.). Центр протидії дезінформації разом з Центром стратегічних комунікацій показали відеозапис, що доводить присутність генерала Залужного на Міжнародній конференції в Одеській юридичній академії 20 травня в онлайн-форматі. До того ж Ганна Маляр, заступниця міністра оборони, спростувала цей вкид та зазначила, що інформація про «зникнення» Залужного, має на меті деморалізувати військових у Бахмуті. Вона

наголосила, що головнокомандувач перебуває на своєму посту та виконує свої обов'язки [33].

Рис.2.9. Скриншот публікації «РИА Новости» в Telegram

Механізм дії цієї психологічної операції: новина про поранення чи загибель військового лідера може створити кризові ситуації серед рядових солдат і вищого командування. Ця інформація має шалений психологічний вплив і на цивільних, що своєю чергою буде провокувати почуття розпачу та невідвратної поразки.

Щоб дискредитувати українських військових, російські спеціалісти з психологічного впливу намагаються сформувати для української аудиторії картину сприйняття ЗСУ міжнародними партнерами. Фактчекери проєкту VoxCheck помітили, що деякими кремлівськими телеграм-каналами шириться стаття російського видання РБК, де з посиланням на CNN зазначається щодо планів США розширити навчання українських військових. Акцентується, що цю новину проілюстрували зображенням вантажівки зі свинями (Рис.2.10.) [34].

Як зазначають журналісти, ні російське медіа, ні CNN не публікували зображення свиней у вантажівці. Цю інформацію вони підтвердили за допомогою інструменту Internet Archive. Мета такого «інформаційного паразитування» – посіяння сумнівів серед українців та військових стосовно підтримки міжнародних партнерів.

Рис.2.10. Скриншот допису

Механізм дії цієї психологічної операції: інформаційний вкид має за мету спровокувати українських воїнів і соціум до погіршення стосунків з міжнародними партнерами. Даний перебіг подій може спричинити розчарування серед ЗСУ та подальшк ізоляцію України від фінансової, технічної підтримки світу.

Ці приклади доводять, що використання ІПСО є одним з глобальних засобів стратегічних комунікацій, що може стати вирішальним під час розгортання різних воєнних кампаній.

2.3 Протидія російському ІПСО в українському інформаційному полі

Сучасні реалії інформаційного впливу на когнітивний, психологічний простір українців зобов'язують владні структури та військове керівництво України вибудувати нову модель контрдіяльності щодо різноманітних наративів російського окупанта. Роль швидкого та якісного реагування на інформаційні вкиди є неоціненною, адже, на думку західних експертів та аналітиків, коли дезінформація закріплюється, її важко виправити.

Війна росії проти України посилила нагальні виклики реагування на загрози, пов'язані з поширенням дезінформації. Водночас підняла питання створення умов для незалежності медіасектору, що здатний інформувати громадськість у складних і небезпечних умовах.

З початку окупації Автономної республіки Крим, воєнного вторгнення на Донбас, загроза інформаційно-психологічного впливу в Україні не є новою, тож деякі кроки український уряд вжив для протидії їй ще до вторгнення 24 лютого. У травні 2021 року створили Центр протидії дезінформації (ЦПД). Окреме значення у контролі над інформаційною безпекою в Україні займає РНБО (Рада національної безпеки і оборони). Вона забезпечує моніторинг й аналіз інформаційних загроз національній безпеці. З початку повномасштабного вторгнення, у лютому 2022 року, РНБО проводила перевірку фактів і розвінчання фейків та ПСО в Telegram і Twitter. ЦПД надає офіційну експертну думку щодо протидії російським дезінформаційним кампаніям та ПСО. Як зазначається в Указі Президента №106/2021 про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації» [38].

ЦПД було створено з метою досягнення цілей та завдань Стратегії національної безпеки України, протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, ефективної протидії пропаганді, деструктивним дезінформаційним впливам та кампаніям, недопущення маніпулювання громадською думкою [39]. На сьогоднішній день комунікаційна стратегія центру зосереджена на демонстрації прикладів маніпуляційного або неправдивого вмісту, актуалізації даних про військові події та публікаціях, які спрямовані на розвиток медіа та інформаційної грамотності, пояснюючи, як розробляються інформаційні та психологічні операції (Рис. 2.11).

6 Червня 2023 | Анонси Звіти

Основні наративи які просуває російська пропаганда з приводу катастрофи на Каховській ГЕС

▼ У ніч на вівторок, 6 червня, російські терористи вчинили черговий злочин проти людства – підірвали Каховську ГЕС у Херсонській області. У результаті теракту під загрозою підтоплення опинилися 80 населених пунктів Херсонщини, а евакуації потребують близько 16 тисяч людей. ✦ Також цей злочин посилює загрозу ядерної катастрофи, оскільки наповнюваність резервуарів-охолоджувачів...

Рис. 2.11 Приклад діяльності ЦПД з сайту

Ключовими майданчиками як поширення ПСО так і його спростування є соціальні мережі. Вони також стали платформою для збору інформації від громадян і поширення інформації безпосередньо серед громадян, і навіть для лобювання міжнародної підтримки. Хоча використання соцмереж не є новою інструментом для лідерів і урядів, на сьогодні актуальність і виклики, спричинені агресією рф проти України, демонструють користь платформ у контексті війни для збору та поширення інформації широкій аудиторії за короткий проміжок часу. Наприклад, Міністерство цифрової трансформації України розробило чат-бот у Telegram, який дозволяє громадянам, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях надсилати відео та місцезнаходження російських військ, які українська армія може використовувати як доповнення до інших джерел розвідки (Рис. 2.12) [9].

єВорог

@evorog_bot

Бачите окупантів або їх техніку? Одразу пишть про це в бот Мінцифри. Разом зберемо докази нападу та швидко дамо відсіч.

SEND MESSAGE

OPEN IN WEB

Рис. 2.12. Чат-бот від Мінцифри для комунікацій з громадянами на ТОТ

Соцмережі використовують для максимально швидкого привернення уваги міжнародної спільноти до нагальних проблем. Зокрема, міністр цифрової трансформації Михайло Федоров використовував свою присутність у соціальних мережах, щоб комунікувати з мережами українських емігрантів і здійснювати тиск на компанії та організації з проханням про допомогу. Наприклад, його твіт Ілону Маску, генеральному директору Tesla та SpaceX, із запитом на супутникові інтернет-системи призвів до поставки до 5 000 пристроїв (за фінансування від USAID, Польщі та Франції) в Україну для заміни інтернет-інфраструктури, знищеної росією (Рис. 2.13). Таке застосування прямого тиску є відходом від того, як політичні лідери, міністри та інші державні службовці традиційно спілкуються, звертаючись безпосередньо до суспільства, а також дозволяючи громадянам України безпосередньо брати участь у публічній дипломатії. Ця пряма комунікація підвищила моральний дух під час розгортання продемонстрували переваги дуже доступних стилів спілкування.

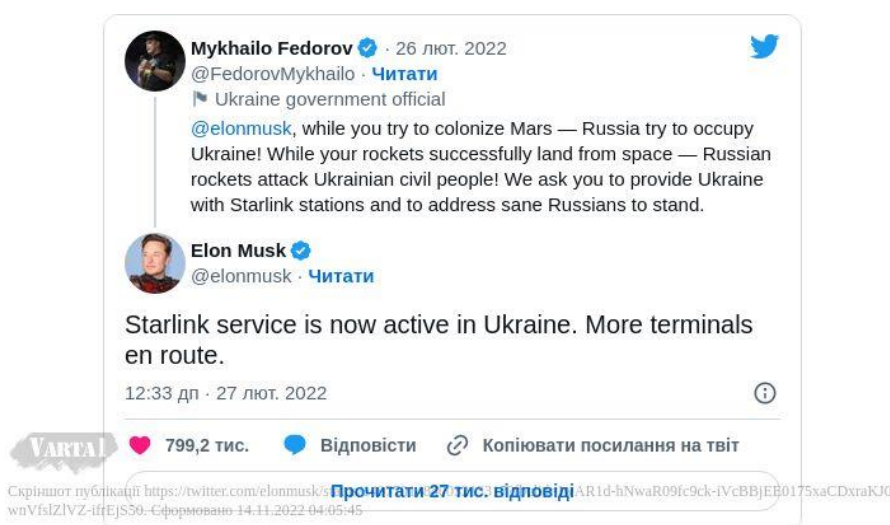

Рис. 2.13. Прохання М. Федорова до І. Маска у Twitter

Важливу роботу в системі міжнародної інформаційної безпеки зараз проводить й Міністерство закордонних справ України та Міністерство цифрової трансформації. Під час взаємодії з різними платформами соціальних мереж було

досягнуто обмеження потоку російської дезінформації більш ефективно, ніж це було в минулому.

Зокрема, соцмережа мікроблогінгу Twitter зараз додає ярлики та «помітки застроги» до акаунтів російських державних ЗМІ. У той час як американська корпорація конгломерату соціальних мереж Meta знижує трафік переглядів на своїх майданчиках тих дописів, що публікуються від імені рос-ЗМІ та відомих проросійських пропагандистів. Американська соціальна мережа новин, рейтингів вмісту та веб-сайт для обговорень Reddit ускладнює пошук Russia, а ТікТок обмежує прямі трансляції та завантаження з території росії. Слід враховувати, що задля ефективної протидії російським інформаційним «штампам», треба створити серйозну базу захисту медіапростору серед громадськості, що буде висвітлювати явища, події та вміло запобігати пропаганді ворога.

Одним із перших найвідоміших українських проєктів став сайт Stopfake.org для протидії інформаційним атакам кремля. 2 березня 2014 року студенти, випускники та викладачі Могиллянської школи журналістики Національного університету «Києво-Могиллянська академія» запропонували реалізувати таку медійну ініціативу. Головна мета проєкту – спростування фейкових новин і маніпуляцій, виявлення ІПСО стосовно України. Крім того, боротьба з масштабною кампанією російської брехні на європейський і мажніродний інфопростір була додана до ключових напрямів діяльності організації.

Основна ідея журналістів Stopfake.org стандартна: моніторинг російських, українських та європейських масмедіа, пошук потенційно неправдивої інформації. Цей рутинний процес перевірки фактів включає пошук і аналіз даних з відкритих джерел, перевірка достовірності фото- та відеоматеріалів, зокрема за допомогою інструментів геолокації та інших прийомів. Якщо новина виявиться неправдивою, вона буде бути спростуванням на сайті із зазначенням усіх доказів. Використання цим методом вони вже спростували близько тисячі різних повідомлень. Зараз проєкт об'єднує кілька десятків активістів, які пишуть новини більше 10-ти

європейськими мовами для охоплення широкої аудиторії (Рис.2.14.). Щодня журналісти спростовують близько 20 фейкових новин і маніпуляції. Щотижня вони створюють відеоайджести та радіоподкасти щодо огляду останніх спростувань і продовження досліджень з перевірки фактів [8].

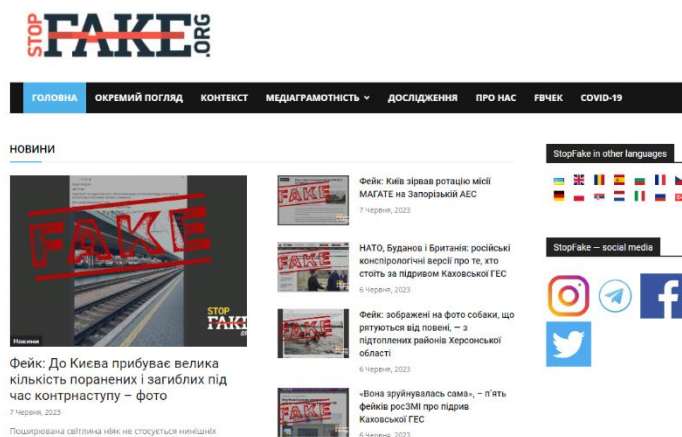

Рис. 2.14. Скріншот з сайту проєкту Stopfake.org

У 2016 році The Financial Times включила одного із співзасновників Stopfake.org до рейтингу реформаторів ЦСЄ Нова Європа [4].

Для того, щоб закріпити український інститут медіаграмотності було створено Центр стратегічних комунікацій Міністерством культури та інформаційної політики України [40]. Ця ініціатива спрямована на боротьбу з дезінформацією. Як зазначають представники структури, основна мета проєкту полягає у створенні сталої державної комунікації у протидії дезінформації та зміцнення стійкості українського суспільства до неї. Шляхом співпраці з громадським сектором, виключення політичного тиску, відповідального підходу та прозорості було окреслено такі напрямки роботи:

- розробка наративів для зміцнення позицій України щодо основних цілей агресора, створення скоординованої державної комунікації та об'єднання зусиль держави та громадського сектору для боротьби з інформаційно-психологічних ПІСО;

- створення онлайн-ресурсу, що забезпечить реагування на загрози, доступ до інструментів для формування стійкості та підтримку українських наративів;
- проведення інформаційних кампаній та розробка проактивних наративів для державних комунікацій;
- підвищення обізнаності щодо гібридних загроз завдяки тренінгам та механізмів системного інформування про державну протидію дезінформації.

Враховуючи загрози національним і цивільним інтересам, що несуть собою інформаційно-психологічні операції РФ, державним структурам, зокрема, Службі безпеки, РНБО, МВС треба розглядати інформаційну площину не лише через призму цінності свободи, але також через призму цінності безпеки. У аналітиці медіапростору важливо сформувати мапу поширення пропаганди, яка б відображала траєкторію руху повідомлення та теми, вплив каналів та спікерів. Ці розробки для України важливі для визначення провідних виробників пропаганди в країні та їх канали впливу, адже публікувати російські установки можуть й українські лідери думок, що мають багатомільйонну аудиторію (А. Шарій, С. Стужук і т.д.).

Для покращення якості медіаконтенту, слід готувати професійні кадри та сприяти їх самоорганізації в Україні та всьому світі (через мережеві зустрічі, спільні ініціативи тощо) для обговорення журналістських стандартів у боротьбі з дезінформацією та пропагандою. Це сприятиме розвитку неформальному «професійному кодексу» для українських медійників із залученням представників визнаних видань з Європи й Сполучених Штатів. Водночас необхідно підтримувати незалежних журналістів з хорошою репутацією, які вже є лідерами думок, щоб вони могли працювати безперервно та безперешкодно, забезпечуючи об'єктивний аналіз і дослідження даних.

Одним з аспектів діяльності комунікаційників і медійників має бути робота з міжнародною аудиторією. Для підвищення рівня та якості контенту необхідно

надавати українським медіахолдингам, громадським медіаініціативам (Promadske TV, UkraineWorld, Ukraine Crisis Media Center, Euromaidan Press, Kyiv Post, The Ukrainian Week та ін.) можливість співпрацювати з англомовними сервісами.

Варто сформувати довірливі відносини між владними структурами та масмедіа, як це формується у провідних країнах світу. Зокрема, керівникам органів влади слід спілкуватися відкрито – звертаючи увагу на позитивні та негативні сторони різних процесів, що відбувається в Україні. Варто підкреслити, що значна частина російських інформаційних установок йде через соціальні мережі. Тож потрібно активно зміцнювати медіаграмотність на всіх рівнях суспільства через просвітницьку діяльність та створення додаткових інструментів для перевірки інформації онлайн. Одним з ефективних інструментів є розробка комплексних навчальних курсів для молоді та незахищених верств населення групи щодо ефективного використання Інтернету та соціальних мереж, цифрової безпеки, конфіденційності, протидія булінгу та розуміння ролі технологій у житті людини. Такі ініціативи вже є на українських освітніх онлайн-платформах: Всеосвіта, Prometheus, EdEra, Освіторія. Зараз на державній платформі «Дія.Освіта» було створено курс «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності. Як розпізнати фейкові новини та маніпуляції» (Рис. 2.15.) [12].

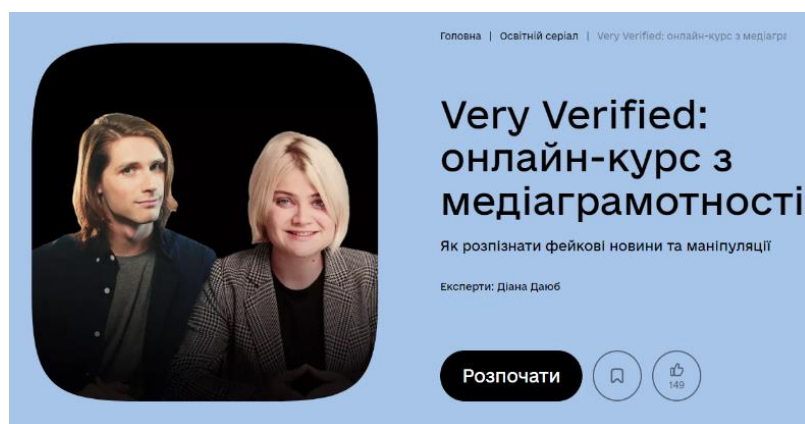

Рис. 2.15. Скриншот з сайту «Дія.Освіта»

У розбудові стійкового суспільства до ІІСО, слід звертати увагу на боротьбу з діяльністю ботів, тролів, фейкових акаунтів через самоорганізацію користувачів

та інститути цифрової дипломатії (направляти національних послів до технологічної компанії). У свою чергу, це дозволить розвивати партнерство між громадянським суспільством і великими технологічними компаніями (Facebook, Twitter, Google) під час кризових ситуацій (що забезпечить права користувачів на безпеку під час конфліктів та допоможе уникнути блокування користувачів через маніпулятивні скарги третіх осіб).

Результати дослідження засвідчили, що протидія інформаційно-психологічним операціям ворога під час війни є важливим завданням для забезпечення успіху військових операцій. Для реалізації цієї задачі треба забезпечити висвітлення в інформаційному просторі поточних подій: забезпечити доступ до достовірної інформації для своїх військових та цивільного населення. Також офіційні джерела та структури стратегічної комунікації мають вчасно виявляти та спростовувати дезінформацію, розповсюджену ворожими силами.

Органи влади мають розвивати інформаційну грамотність суспільства засобами критичного мислення та аналізу інформації. Важливо проводити тренінги з інформаційної грамотності, щоб навчити людей розрізняти маніпулятивну інформацію від достовірної. Крім того, одним із напрямків роботи є підтримка психологічного благополуччя громадськості: під час війни психологічне здоров'я військових та цивільного населення може бути піддається великому стресу. Варто сформувати психологічну підтримку, яка включає консультування, психологічні тренінги та психотерапію. Міцна психологічна стійкість допоможе зменшити вплив ворожих інформаційно-психологічних операцій.

Доречно додати, що зараз і в подальшому українськими спеціальними структурами (СБУ, Міноборони, Мінцифра, Генштаб і т.д.) має бути розроблена акумулятивна система розвідки та контррозвідки для виявлення інформаційно-психологічних операцій ворога. Для цього важливо сформувати координаційні процеси та співпрацю між різними секторами, такими як військові, правоохоронні органи, медичні служби, ЗМІ та громадські організації. Підкреслимо, що саме

громадські ініціативи, такі як Detector Media і StopFake, грають ключову роль у протидії ІПСО. Вони мають ресурси для ефективної перевірки фактів та розкриття дезінформації. ГО аналізують поширені інформаційні повідомлення та спростовують недостовірні дані, надаючи достовірну інформацію громадськості. Ними проводиться систематичний моніторинг медіа та соціальних мереж для виявлення дезінформації та інших форм ІПСО. Це дозволяє виявляти ІПСО, оцінювати масштаби поширення та розробляти стратегії опору.

ВИСНОВКИ

Інформаційний простір у сучасних воєнних реаліях відіграє визначальну роль національної безпеки. Саме тому дослідження різноманітних ворожих інформаційно-психологічних операцій набуває вагомого значення у розрізі розуміння інструментарію стратегічних комунікацій.

Підсумовуючи досвід українських та зарубіжних науковців, було визначено, що ІПСО – це комплекс заходів, який використовується з метою впливу на психологічний стан ворожої аудиторії з метою досягнення військових, політичних, економічних, або інших цілей; це модель зміни картини світу: руйнування старої картини світу – створення штучної нової – насичення нової картини світу смислами, архетипами, стереотипами, ідеологемами, символами тощо. Вони становлять важливу складову стратегічних комунікацій при управлінні кризовими ситуаціями, виконанні військових та правоохоронних операцій різних країн і організацій.

Їх використання під час воєнних конфліктів може мати значний вплив на психологічний стан та рішення військових та цивільних населення. Операції можуть бути використані для поширення пропаганди, маніпулювання масовою свідомістю, зміни думок та поглядів на військові дії та політику. Поширення ІПСО відбувається в різних формах, таких як створення фейкових новин, спотворення фактів, застосування психологічного тиску, шантаж, пропаганда, подієві комунікації (перформанси, мітинги, виставки тощо за підтримки соціальних мереж).

До особливостей впровадження ІПСО відносять:

1. Спонтанність, раптовість нанесення удару по противнику.
2. Прихованість стадії підготовки операції.
3. Ідеальні умови для маскуванню та приховуванню справжніх намірів, які створюють завдяки використанню методів психологічного та інформаційно-технічного впливу.

4. Відсутність матеріальних слідів агресії, які давали б змогу встановити дійсного агресора та притягти його до міжнародної відповідальності.

5. Відсутність необхідності фізичного вторгнення на територію противника та окупації цієї території для досягнення своїх цілей.

6. Бездіяльність основного воєнного потенціалу держави, яка стала жертвою інформаційно-психологічної агресії.

7. Хороші можливості для нанесення жертві агресії (в умовах мирного часу) збитків.

8. Серйозні труднощі, з якими зіштовхується держава жертва агресії в процесі виявлення джерела інформаційно-психологічної агресії, її кваліфікації та з'ясування ступеня небезпеки виявлених атак, визначення інформаційних ресурсів та істинних масштабів і цілей агресії.

9. Проблема вибору системи мир і засобів реагування на інформаційно-психологічну агресію,

10. Відсутність воєнно-політичних блоків, союзів та коаліцій, покликаних забезпечувати колективну безпеку від зовнішньої агресії в інформаційно-психологічній сфері, внаслідок чого держава-жертва залишається сам на сам з агресором без будь-якої зовнішньої допомоги.

Історичний аналіз показав, що сучасні ІПСО мають відголос минулого досвіду людства, який накопичувався починаючи з перших воєнних конфліктів. Проте найбільш подібні та дієві наративи взяті з ХХ ст. нині видозмінюються сучасними країнами в різних політичних і воєнних реаліях. Варто зазначити, що у рамках дослідження було акцентовано на розумінні нашим ворогом (рф) так званої інформаційної зброї (ІПСО). ворог Інформаційно-психологічні операції, як їх розуміють політичні еліти рф це в першу чергу – механізм впливу, визнаний державою на рівні стратегічного документа. Ретроспективно оцінюючи події 2014 р., можна стверджувати, що активне нарощування РФ потенціалу інформаційного протиборства у мирний час,

актуалізація пріоритетних загроз – підґрунтя постійного проведення РФ інформаційно-психологічних операцій, в яких задіяний весь державний апарат, зокрема вище політичне та військове керівництво. Свідченням цього є визначення у доктрині головних елементів організаційної основи системи забезпечення інформаційної безпеки РФ. Пропаганда, розповсюдження фейків, дезінформація, зокрема та насамперед через перших осіб держави, є стратегічною концепцією владних структур РФ і саме вони покладені в основу реалізації ІПСО проти України.

Проаналізовані механізми ІПСО початку війни доводять як легко вести в оману, створити ілюзію розколу та посіяти ненависть серед суспільства. Ці наслідки й перетворюють ІПСО в один з глобальних засобів стратегічних комунікацій, що може стати вирішальним під час розгортання різних воєнних кампаній.

Дослідження показали, що успіх військових операцій залежить від ефективності протидії інформаційно-психологічним операціям ворожих сил. Це вимагає активного висвітлення поточних подій в інформаційному просторі, забезпечення доступу до достовірної інформації для своїх військових та цивільного населення, а також швидкого виявлення та спростування дезінформації з боку ворожих сил. Органи влади повинні розвивати інформаційну грамотність громадськості шляхом навчання критичного мислення та аналізу інформації.

Також варто підтримувати психологічне стан громадськості, оскільки психологічний стрес під час війни може впливати на військових та цивільне населення. Важливо створити акумулятивну систему розвідки та контррозвідки, яка дозволить виявляти інформаційно-психологічні операції ворожих сил. Це вимагає координації та співпраці між різними секторами, такими як військові, правоохоронні органи, медичні служби, ЗМІ та громадські організації.

Отже, тільки комплексно та послідовно українське суспільство може сформувати психологічну стійкість від ворожих наративів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Facebook-сторінка Генерального штабу ЗСУ. URL: <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/335274865452265> (дата звернення: 04.05.2023).
2. FM 3-05.301 Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures. 2003, dec. URL: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-301.pdf> (дата звернення: 03.05.2023)
3. NATO Strategic Communications Policy. 2009. URL: <http://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf> (дата звернення: 04.05.2023).
4. New Europe 100 — changemakers in central and eastern Europe. URL: <https://www.ft.com/content/ece06f66-90a7-11e6-a72eb428cb934b78> (дата звернення: 04.05.2023).
5. Operacje psychologiczne DD/3.10.1 (A). *Sztab. Gen.* Warszawa. 2010, 10 p.
6. Pomarantsev P. Inside the Kremlin's hall of mirrors. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/news/2015/apr/09/kremlin-hall-of-mirrors-military-information-psychology> (дата звернення: 04.05.2023).
7. Simpson C. Science of Coercion: Communication Research and Psychological Warfare 1945-1960. *Oxford University Press*. 1994.
8. Stopfake. URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/> (дата звернення: 24.05.2023).
9. The invasion of Ukraine is not the first social media war, but it is the most viral. *The Economist*. URL: <https://www.economist.com/international/the-invasion-of-ukraine-is-not-the-first-social-media-war-but-it-is-the-most-viral/21808456> (дата звернення: 04.05.2023).
10. Thomas, Timothy L. "Human Network Attacks." *Military Review*. Sep/Oct. 1999. P. 1–9.

11. Vejvodová Petra. Information and Psychological Operations as a Challenge to Security and Defence. *Vojenské rozhledy*. 28. P.83–96. 10.3849/2336-2995.28.2019.03.083-096.
12. Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності. Дія. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/very-verified> (дата звернення: 04.05.2023).
13. Whitley Gary. PSYOP Operations in the 21st Century. 2000. 38 p. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA378002.pdf>
14. Ботоферми, бавовна, Кисельов. Що таке ІПСО, або інформаційно-психологічні операції. *Суспільне*. URL: <https://suspilne.media/260991-botofermi-bavovna-kiselov-so-take-ipso-abo-informacijno-psihologicni-operacii/> (дата звернення: 04.05.2023).
15. Викриття: Зеленський заявив, що президентом бути складно і оголосив капітуляцію України. *Детектор медіа*. URL: <https://disinfo.detector.media/post/zelenskyi-zaiavyv-shcho-prezydentom-buty-skladno-i-oholosyv-kapituljatsiiu-ukrainy>. (дата звернення: 04.05.2023).
16. Ворожий агітпроп хизується допитами українських полонених, але насправді це – актори. *StopFake*. URL: <https://www.stopfake.org/uk/vorozhij-agitprop-hizuyetsya-dopitami-ukrayinskih-polonenih-ale-naspravdi-tse-aktori/> (дата звернення: 04.05.2023).
17. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с.
18. Горбань О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. Вип. 1. С. 136-141.
19. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации, утверждена Указом Президентом РФ № Пр-1895 от 09.09.2000 г. URL:

<https://rg.ru/2010/02/10/doktrina-dok.html><http://base.garant.ru/182535> (дата звернення: 04.05.2023).

20. Ілон Маск активізував starlink в Україні. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/news/ilon-mask-aktyvizuvav-starlink-v-ukrayini-i44063> (дата звернення: 24.05.2023).

21. Інформаційна безпека. Підручник / В.В. Остроухов, М.М. Присяжнюк, О.І. Фармагей, М.М. Чеховська та ін.; під ред. В.В. Остроухова. Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 412 с.

22. Інформація про торгівлю Україною західною зброєю виявилась фейком. Розслідування BBC. *BBC Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63019186> (дата звернення: 04.05.2023).

23. ІПСО в українському інфопросторі: як розпізнати? *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/05/ipso-v-ukrayinskomu-infoprostorii-yak-rozpoznaty/> (дата звернення: 04.05.2023).

24. Історія інформаційно-психологічного протистояння : навч. посіб. / [Я. Жарков, Л. Компанцева, В. Остроухов В. Петрик, М. Присяжнюк, Є. Скулиш] ; за заг. ред. Є. Скулиша. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. 212 с.

25. Курбан О. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі. Київ : ВІКНУ, 2016. 286 с.

26. Малик Я. Інформаційна війна і Україна. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3.

27. "Ми просто хочемо світла". Як Кремль хоче організувати у нас "електромайдан". *DSnews.ua*. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/politics/my-prosto-hotim-sveta-kak-kreml-pytaetsya-sdelat-u-nas-novuuy-maydan-21112022-469784> (дата звернення: 04.05.2023).

28. Мороз Ю. Інформаційно-психологічні операції в умовах ведення гібридної війни. *Вісник Львівського університету*. 2016. Вип. 38. С. 97–105.

29. Нагірняк А. Богдан Хмельницький – видатний стратег і полководець. *Військово-науковий вісник*. 2009. Вип. 11. С. 139-149.
30. Нарис теорії і практики інформаційно–психологічних операцій / М. Дзюба, Я. Жарков, І. Ольховой, М. Онищук. Київ : ВІТІ НТУУ “КПІ”, 2006. 471 с.
31. Почепцов Г. Інформаційна політика. Київ : Знання, 2008. 663 с.
32. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Києво-Могилян. акад., 2015. 496 с.
33. РФ запустила ІПСО, що Залужний дістав важке поранення під Херсоном. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/news/rf-zapustyla-ipso-shho-zaluzhnyj-distav-vazhkogo-poranennya-pid-hersonom-tspd-i53104> (дата звернення: 24.05.2023).
34. Статтю про українських військових проілюстрували зображенням вантажівки зі свинями. *VoxUkraine*. URL: <https://voxukraine.org/fejk-stattyu-pro-ukrayinskyh-vijskovyuh-proilyustruvaly-zobrazhennyam-vantazhivky-zi-svynuyamy> (дата звернення: 04.05.2023).
35. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія / [А. В. Баровська та ін.] Нац. акад. Служби безпеки України. Київ : НА СБ України, 2018. 517 с.
36. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В. Петрик, М. Присяжнюк, Л. Компанцева, Є. Скулиш, О. Бойко, В. Остроухов]; за заг. ред. Є. Скулиша. 2-ге вид. Київ : ЗАТ “ВІПОЛ”, 2011. 248 с.
37. Твердохліб Ю. Теоретичні підходи до дослідження інформаційно-психологічних операцій. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*. Vol. 2, 2019. Iss. 2. С. 122–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epstphsps_2019_2_2_16.
38. Указ Президента України №106/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру

протидії дезінформації». 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421> (дата звернення: 04.05.2023).

39. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua/> (дата звернення: 24.05.2023).

40. Центр стратегічних комунікацій. URL: <https://spravdi.gov.ua/pro-nas/> (дата звернення: 04.05.2023).

41. Яка мета головних кремлівських ППСО у війні проти України. *Центр протидії дезінформації*. URL: <https://cpd.gov.ua/main/yaka-meta-golovnyh-kremlivskyh-ipsa-u-vijni-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 04.05.2023).

**Декларація академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Остряниця Катерина Миколаївна, студентка 4 курсу, денної форми навчання, факультету журналістики, спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справи, адреса електронної пошти ostryanitsa@gmail.com, підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «ІПСО як інструмент стратегічних комунікацій в умовах війни» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом якихознайомлений/ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Остряниця К.М.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ(науковий керівник) Ковпак В.А.

Summary

Ostrianytsia K.M. «IPSO as a Tool of Strategic Communications under Martial Law». Zaporizhzhya, 2023. 52 pp.

The object of the study is the Ukrainian information space in the conditions of a full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine.

The subject of the study is information and psychological operations as a tool of strategic communications in the conditions of a full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine. The purpose of the study: to analyze the IPSO as a tool of strategic communications in the conditions of war.

Research methods: comparative analysis (comparison of signs and mechanisms of IPSO in peacetime and wartime, according to different target objects of influence), classification (types of means of application of IPSO), discourse analysis (content analysis taking into account historical, political and social circumstances) , a systematic approach (taking into account the peculiarities of the media landscape of the Russian propaganda and Ukrainian information space), synchronous method (emphasis on the conditions of a full-scale invasion).

In order to realize the set goal, it is necessary to complete the following tasks:

- 1) describe the concept of IPSO, its functions;
- 2) determine the main features, features and stages of IPSO;
- 3) highlight the historical experience of using IPSO in military conflicts;
- 4) to investigate the peculiarities of the mechanisms of the implementation of IPSO against Ukrainian servicemen and civilians in the national information space;
- 5) to single out the means of countering IPSO in the Ukrainian media space.

The methodological and theoretical basis of the research is made up of the works devoted to the consideration of IPSO and their use during military conflicts by domestic and foreign researchers A. Barovska, O. Boyka, M. Dzyuba, O. Gorban, Y. Zharkova, O. Kurban, Y. Malika, Olkhovoy I., Onyshchuk M., Ostroukhova V., Petryka V,

Pomarantseva P., Pocheptsova H., Prysiazhniuka M., Skulisha E., Tverdokhlib Yu. and others.

The scientific novelty is that the historical, theoretical and practical experience of using IPSO as a tool of strategic communications during military conflicts, in particular in the conditions of a full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine, as well as the mechanisms of countering hostile narratives within the framework of strategic communications, is summarized.

Scope: the materials of the conducted research can be used during preparation for practical and seminar classes at the Faculty of Journalism and in the practical activities of communicators.

INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL OPERATION, STRATEGIC COMMUNICATIONS, ENEMY NARRATIVE, SOCIAL NETWORKS, PROPAGANDA.